

NATURE CONSERVATION AT GÖNEN CREEK DELTA WETLANDS (BALIKESİR): WATER, CULTURE AND LIFE

Gönen Çayı Deltası Sulak Alanında (Balıkesir) Doğa Koruma: Su, Kültür ve Yaşam¹

Yılmaz ARI²

Öz

Yaban hayatı ve insan yaşamı için oldukça önemli işlevleri olmasına rağmen sulak alanlar önemli tehditlerle karşı karşıya kalmakta ve zarar görmektedir. Bu zararlar ancak yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde iyi koordine edilmiş çabalarla azaltılabilmektedir. Sulak alanlar uzun yıllardır yerel toplumlar tarafından genellikle sürdürülebilir bir şekilde kullanılmaktadır. Bu alanlar neoliberal ekonomi politikaları ve Batı merkezli doğa koruma uygulamalarının yaygınlaşmasıyla daha fazla dikkat çekmektedir. Böylece sulak alan dışından gelen ilgi grupları, bu alanların yönetiminde söz sahibi olmak istemektedir. Gönen Çayı Deltası Sulak Alanı da bu alanlardan biridir. Bu çalışmada Gönen Çayı Deltası Sulak Alanı'ndaki farklı ilgi grupları ve aktörler arasında, alanı yönetme konusundaki mücadeleler, kültürel ve politik ekoloji yaklaşımı ile anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma temelde deltadaki doğal kaynakları kullanma konusunda ilgili paydaşlar arasındaki güç çatışmalarını ve sonuçta ortaya çıkan yönetim modelini anlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda sulak alanı yönetme iddiasında olan yerel ve yerel olmayan paydaşların pozisyonları arazi çalışmaları ile ortaya konulmuştur. Çalışma sonuçları, delta alanının yönetimine katılma isteğinde olan farklı grupların istek ve önceliklerinin sürdürülebilirlik anlamında entegre bir yönetim planına dönüştürülemediğini göstermektedir. Alanın akıllı kullanımı ve sürdürülebilir yönetimi için planlama sürecine tüm paydaşların katılımı sağlanmalıdır. Günlük yaşamında delta kaynaklarına bağımlı olan yerel aktörlerin yönetim sürecindeki rolleri güçlendirilmeli ve kalıcı hale getirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Gönen Çayı Deltası Sulak Alanı, Sulak Alanlar, Kültürel ve Politik Ekoloji, Doğa Koruma

Abstract

Although they have important functions for wild and human life, wetlands face significant threats and suffer in many parts of the World. These losses can only be reduced by well-coordinated efforts at local, national and international levels. Although such areas have been used by local communities for many years, they have attracted the attention of different interest groups, mostly from outside the sphere, due to the neoliberal economic policies and the spread of Western-based nature conservation practice. These interest groups want to have a say in the management of wetlands. One of these areas is the Gönen Creek Delta Wetlands. In this study, efforts made to understand the struggles about managing the wetlands area among different interest groups and actors with the perspective of cultural and political ecology. The study basically seeks to understand the power conflicts and the resulting management model among relevant stakeholders in using the natural resources in the delta. In this context, the positions of local and non-local stakeholders who claim to manage the wetlands have been tried to be put forward. The results of the study show that the demands and priorities of the different groups that want to participate in the management of the delta area could not be transformed into an integrated management plan in terms of sustainability. All stakeholders should be involved in planning for the wise use and sustainable management of the site, and the role of local actors should be strengthened and made permanent.

Keywords: Gönen Creek Delta Wetlands, Wetlands, Cultural and Political Ecology, Nature Conservation

¹This study is a developed and completed version of the paper presented at the International Symposium on Bandırma and its Surroundings, which was held on September, 17-18, 2018 at Bandırma Onyedü Eylül University.

² Prof. Dr., Bandırma Onyedü Eylül University, Faculty of Human and Social Sciences, Department of Geography, 10200, Bandırma/Balıkesir, TURKEY., <https://orcid.org/0000-0001-7735-7890>, yari@bandirma.edu.tr

GİRİŞ

İnsan topluluklarının doğa üzerindeki değiştirici faaliyetleri Dünya'daki doğal alanları önemli ölçüde daraltarak bu alanları yaşam ortamı olarak kullanan bitki ve hayvan türlerine zarar vermiştir. Daha 19. yy.'ın ortalarında bazı entelektüeller, yeryüzünün çok hızlı bir şekilde tahrip edildiğini tespit ederek, bu tahribi durdurmak için birtakım tedbirlerin alınması gerektiği konusunda uyarılar yapmıştır (Marsh, 1864). Aslında doğa tahripleri insanlık tarihi kadar eski olsa da bu tahriplerin boyutu ancak Sanayi Devrimi'nden sonra yoğun olarak görülmeye başlanmıştır. Bunun üzerine insan tahriplerinin henüz sınırlı olduğu bazı alanların ayrılması ve yönetilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerden sonra Dünya'nın farklı yerlerinde korunan alanlar ilan edilmeye başlanmış ve bugün neredeyse yeryüzünün %15'e yakın bir kısmı çeşitli statülerle korunan alan durumuna getirilmiştir (IUCN, 2018). İşte *doğallığı nispeten bozulmamış alanları, spesifik hedefler doğrultusunda biyolojik ve kültürel çeşitliliği koruyarak bizden sonraki nesillere aktarabilmek için alınması gerekli olan hukuki, idari, teknik ve sosyal düzenlemelerin hepsine birden doğa koruma adı verilir.* Doğa koruma kavramı çerçevesinde yeryüzünün hassas bazı ekosistemleri 19. yy'ın ikinci yarısından itibaren koruma altına alınmaya başlanmıştır. Korunan alanların sayısı ve kapladığı alan gittikçe artmıştır ve bu artış devam etmektedir (Ari, 2001; Brechin, Wilhusen, Fortwangler ve West, 2003; Di Mining ve Toivonen, 2015; Kurdoğlu, 2007). Sulak alanlar da korunması gereken bu hassas ekosistemlerden birisidir.

Sulak alanlar doğa için fonksiyonlarından ve insanlar için faydalarından dolayı önemli olarak kabul edilirler (Hasbek ve Ari, 2018). Bu önemlerinden dolayı özellikle 1950'lerden sonra sulak alanların korunması konusunda başlatılan çalışmalar, bazı önemli uluslararası anlaşmaların imzalanması ile sonuçlanmıştır. O dönemdeki en önemli çabalardan birisi Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) öncülüğünde Türkiye'de 1967 yılında yapılan uluslararası sulak alanlar kongresidir (IUCN, 1968). Bu kongre, daha sonra sulak alanların korunması konusundaki en önemli uluslararası sözleşme olan Ramsar sözleşmesinin altyapısını oluşturma gibi tarihi bir misyonla toplanmıştır. Devam eden süreçte 2 Şubat 1971 tarihinde İran'ın Ramsar kentinde toplanan uluslararası kuruluş temsilcileri ve bilim insanları Ramsar Sözleşmesini imzalamıştır (Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat -Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkındaki Sözleşme). Bu sözleşme küresel sulak alanların korunması konusunda en önemli işlevi gören sözleşmedir (Ari, 2006). Türkiye, Ramsar Sözleşmesi'ne 1994'de taraf olmuş ve günümüzde ülke genelinde 14 sulak alan bu sözleşme kapsamında koruma altına alınmıştır (Özpay Akbulut, 2018). Ancak 100'den fazla uluslararası öneme sahip sulak alan halen tescil edilerek Ramsar kapsamına alınmayı beklemektedir.

Ramsar Sözleşmesinin sadece uluslararası öneme sahip sulak alanları korumayla ilgili bir girişim olduğu yönünde yanlış bir algı vardır. Ramsar Sözleşmesi her ülkenin kendi sınırları içerisindeki tüm sulak alanları uluslararası, ulusal, ya da mahalli öneme sahip sulak alanlar olarak sınıflandırmasını ve korunması için gerekli tedbirlerin alınmasını teşvik etmektedir. Türkiye'de de bu çalışmalar yapılmakta ve uluslararası, ulusal, bölgesel ve mahalli önemi haiz sulak alanlar tespit edilerek, belli bir yönetim planı dahilinde yönetilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda Temmuz 2018'de yapılan değişiklikle Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlanan Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü altında faaliyet gösteren Sulak Alanlar Şube Müdürlüğü bu çalışmaları yürütmektedir. Bu çalışmaların uluslararası boyutunu Ramsar Sözleşmesi'nin çizdiği akıllı kullanım çerçevesi oluştururken, ulusal dayanağını da ilk kez 30.01.2002 tarihli ve 24656 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan, daha sonra birçok kez değiştirilen Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği oluşturmaktadır.

Balıkesir ili'nde de sulak alan tespit çalışmaları yapılmış ve bir uluslararası sulak alan (Manyas Gölü), bir ulusal öneme sahip sulak alan (Gönen Çayı Deltası), iki mahalli öneme sahip sulak alan (Karakoç Deresi ve Şeytan Sofrası) tespit ve tescil edilmiştir. Ayrıca Edremit Sazlıkları, Sarımsaklı Su Basar Çayırları ve Ayvalık Tuzlası'nın da mahalli öneme sahip sulak alanlar olarak tescil çalışmaları devam etmektedir. Bu sulak alanlardan Manyas Gölü'nün batı yarısı 1994 yılında Türkiye'nin Ramsar Sözleşmesini imzalaması ile, tamamı ise 1998 yılında Ramsar Alanı olarak ilan edilmiştir. Bütün bu sulak alanlardan sadece Manyas (Kuş) Gölü akademik olarak yeterince çalışılmış olup (Ari, 2001; 2003a; 2003b; 2005), diğerlerinin sulak alan olarak işlev, değer ve yönetim sorunları ile ilgili yeterince akademik çalışma mevcut değildir. Dolayısı ile bu alanların korunması ve sürdürülebilir yönetimi için daha fazla akademik çalışmaya ihtiyaç vardır.

Gönen Çayı Deltası Sulak Alanı önemli çevresel problemlerle karşı karşıyadır. Bütün bu problemlerle ilgili sınırlı sayıda akademik çalışma vardır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012). Bu kapsamda çalışma şu soruları cevaplamaktadır: Gönen Çayı Deltası Sulak Alanını önemli kılan ekolojik özellikler nelerdir? Delta alanında farklı ilgi gruplarının temel motivasyonları nedir? Yerel halk alanının korunması faaliyetlerini nasıl algılamaktadır? Doğa koruma ile ilgili paydaşlar arasındaki güç çatışmaları sulak alan yönetimini nasıl etkilemektedir? Gönen Çayı Deltası Sulak Alanı'ndaki doğa koruma pratiği, modern doğa koruma pratiği ile kıyaslandığında nasıl bir tablo ortaya çıkmaktadır?

Çalışma, problem durumunu ortaya koyduktan sonra kavramsal çerçeveyi ele almaktadır. Kavramsal çerçeve, dünyada korunan alan kavramının sosyal boyutunu kronolojik olarak inceledikten sonra korunan alanların yönetilmesi süreçlerini

anlamamıza yardımcı olan kültürel ve politik ekoloji perspektiflerini ele almakta ve korunan alanlarda yaşanan sorunları bu perspektifler ışığında değerlendirmektedir. Takip eden bölüm, çalışmanın yerel yaşam biçimleri ve doğa koruma konularındaki temel bulgularına yer vermektedir. Burada özellikle Gönen Çayı Deltası Sulak Alanındaki iç ve dış paydaşların alanın kullanımı ve yönetimi konusundaki pozisyonları değerlendirilmekte ve çalışma, araştırma sorularının cevaplandırıldığı sonuç bölümü ile sona ermektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE YÖNTEM

Kavramsal Çerçeve: Korunan Alanların Kültürel ve Politik Ekolojisi

Resmi anlamda ilk olarak ABD'de 1870'lerde oluşturulmaya başlanan koruma alanları zamanla tüm dünyaya yayılmıştır (Dudley, Parrish, Redford ve Stolton, 2010; Jenkins ve Joppa, 2009). IUCN bir korunan alanını "Özellikle biyolojik çeşitliliğin ve doğal ve kültürel kaynakların korunmasına adanmış ve yasal veya diğer etkili yollarla yönetilen bir kara ve/veya deniz alanı" olarak tanımlamıştır (IUCN, 1994). Kaliforniya'daki Yosemite Eyalet Parkı'nın 1864'te ve Yellowstone Ulusal Parkı'nın 1872'de ilanından sonra doğa koruma, hem resmi kurumlar hem de akademik sektörde önemli bir çalışma alanı olarak kabul edilmiştir. Birçok ülke gittikçe küçülen doğal alanlarını korumak için yeni koruma alanları oluşturmaya başlamıştır (McNeely, 1993; Machlis ve Field, 2000).

Doğa koruma fikri hızla dünyanın geri kalan kısımlarına yayılmıştır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) gibi sivil toplum kuruluşları (STK), doğa koruma fikrini yaymakta etkili olmuştur. Yayılan bu doğa koruma anlayışı, yerel toplumları korunan alanlardan uzak tutarak, *insansız koruma* yaklaşımını benimsemiştir. Bu tür doğa koruma, sonraki yıllarda Yellowstone modeli koruma olarak isimlendirilmiştir (West ve Brockington, 2006). Bu yaklaşımda, korunan alanların ilan ve yönetimi, yerel topluluklar veya diğer paydaşlardan herhangi bir katkı olmadan, merkezi hükümetler tarafından, tepeden inme bir yaklaşımla yapılmaktaydı (West ve Brechin, 1991). Bu anlayış, 1940 Batı Yarımküre Doğa ve Doğal Kaynaklar Konvansiyonu ile Batı Yarımküre'ye, 1968 Afrika Konvansiyonu ile de Afrika'ya yayılarak, yerel halkı dışlayan bir yaklaşımı Dünya'nın önemli bir kısmına yaymıştır (Singh ve Charlton, 2016).

Yellowstone modeli, korunan alanları sadece resmi devlet görevlilerinin yönetebileceği varsayımına dayanmaktadır (Brandon ve Wells, 1992; Boone, Buckley, Grove ve Sister, 2009; Hockings, 2003). Böylece bazı doğal alanlar belirlenerek bu alanların sınırları, uzmanların az veya bazen de keyfi bilgisi ile çizilmiştir. *Vahşi doğa* kavramı önemsenerek, bu alanlardaki insan faaliyetleri kısıtlanmıştır. Bu dönemde aşırı nüfus artışı ve korunan alanların taşıma kapasitesinin aşılması önemli sorunlardan bazılarıydı. Böylece korunan alanlar, yönetici kesim tarafından, diğer elit insanların turist olarak yaralanabileceği alanlar olarak tasarlanmıştır (Pimbert ve Pretty, 1997; Terborgh ve Peres, 2002; Stevens, 1997). Bu anlayıştaki yöneticiler yerel ihtiyaçları, değerleri ve geleneksel bilgiyi dikkate almamıştır. Bu tür yaklaşımlar, resmi doğa koruma tarihinin ilk yüzyılı boyunca, yani 1970'lere kadar egemen olmuştur.

Aynı zamanda, dünyanın dört bir yanında yaşanan deneyimler, 1970'lerden başlayarak Yellowstone Modeli'nin bazı eksikliklerini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde önceden görmezden gelinen bazı konular ve kavramlar, hükümet yetkilileri ve STK yöneticilerinin dikkatini çekmeye başlamıştır. Doğa korumayı daha bütünsel bir yaklaşımla ele alanyeni bir koruma paradigması ortaya çıkmaya başlamıştır. Yeni anlayışta ekosistemler, yaban hayatı dışındaki diğer tüm bileşenlerle birlikte dikkate alınmıştır (Hirschnitzg ve Stoll, 2011). Önceki dönemdeki aşırı nüfus artışı sorunları yerine, yeni dönemde yoksulluk temel kavramlardan biri haline gelmiştir. Yerel topluluklar, korunan alanların kaynak değerlerinden birisi olarak görülmeye başlanmıştır (Schmidt-Soltau, 2009). Biyolojik çeşitlilik kavramı yanında tampon bölgeler, toplum temelli yönetim, yerel kültürler, fayda paylaşımı gibi kavramlar literatüre hakim olmuştur (Redpath, Young, Evely, Adams, Sutherland, Whitehouse ve Gutierrez, 2013). Ancak bu dönemde korunan alanlar, diğer korunan alanlarla bağlantıya izin vermeden, birer biyolojik çeşitlilik adaları olarak ayrılmış ve yönetilmeye başlanmıştır. Takip eden süreçte, 1990'lı yıllardan başlayarak ortaya çıkan bir takım yeni gelişmeler, doğa korumada yeni bir paradigma değişimini zorunlu kılmıştır (Brandon, Redford ve Sanderson, 1998; Phillips, 2003).

Bu yeni anlayışın ortaya çıkmasına etki eden faktörlerden bazıları, doğa bilimleri ve sosyal bilimlerdeki postmodern, insan hakları ve demokratikleşme konusundaki gelişmeler ile katılımcı yönetim araçlarının geliştirilmesidir. İnsan kültürleri ekosistemin vazgeçilmez parçaları olarak görülmeye başlanmış, kültür çalışmaları önem kazanmıştır. Araştırma gündeminde yerel toplulukların doğa ile olan geleneksel ve kutsal ilişkileri ele alınmaya başlanmıştır (Berkes, 2004; 2009; 2012; Berkes ve Ross, 2013). Sosyal teorideki yeni gelişmelerle birlikte, yerel topluluklar ve kurumlar arasındaki güç ilişkileri ile kırsal toplulukların sorunları yeniden tanımlanmıştır. Yerel halkın erişim haklarına öncelik verilmiş; çevre adaleti kilit bir konu haline gelmiş; yerel halkın geleneksel kullanımına izin veren biyosfer rezervi gibi yeni alternatif koruma alanları geliştirilmiştir. En önemli anlayış değişikliği ise yerel halkın koruma alanlarını tehdit eden bir unsur değil, aksine bu alanların yönetimine ortak olan bir paydaş olarak görülmesiydi (Oldekop, Holmes, Harris ve Evans, 2016).

Değişen anlayışla birlikte koruma alanlarını yerel topluluklarla birlikte yönetmek için yeni yollar geliştirilmiştir. Yerel halk, koruma çabalarının aktif bir ortağı olarak kabul edilerek, onların geleneksel haklarına ve gereksinimlerine öncelik verilmiştir (Jeanrenaud, 2002; Pressey, Cabeza, Watts, Cowling ve Wilson, 2007). Ayrıca korunan alanlar izole edilmiş biyolojik çeşitlilik adalarından ziyade birbirine bağlanan daha geniş bir sistemin parçaları olarak görülmüştür. Yerel toplumların haklarının tanınması ile korunan alanların yönetimine o alanın kaynaklarını kullanan yerel topluluklar da dahil edilmeye başlanmıştır. Böylece hem alan içerisinde ve çevresinde yaşayanların hem de alan dışından bir dizi iç ve dış paydaşın kaynakları yönetme konusundaki mücadeleleri ortaya çıkmıştır (Ari ve Soykan, 2006; Atmış, 2018; Yıldız ve Atmış, 2019). Bütün bu ilişkileri anlama konusunda kültürel ve politik ekolojik perspektifle paydaşların pozisyonları yerel, ulusal ve uluslararası ölçeklerde ele alınmaktadır (Zimmerer, 2006). Bunun için de öncelikle kültürel ve politik ekolojinin sunduğu teorik çerçeveye kısaca göz atmakta fayda vardır.

Bu çalışma kültürel ve politik ekoloji perspektifini kullanarak yukarıda değinilen sorunları irdelemeyi hedeflemektedir. Coğrafya biliminin en temel uğraş alanı insan ile çevre arasındaki karşılıklı etkileşim ve ilişkileri anlamaya çalışmaktır (Ari, 2001; 2005). Kültürel ve politik ekoloji bir yandan yerel toplumların içerisinde yaşadığı ortamın kaynaklarını nasıl kullandığını incelerken bir yandan da farklı ilgi grupları ve aktörler arasındaki çıkar çatışmalarını ve bu çatışmaların yerel, ulusal ve uluslararası boyutunu anlamamıza yardım eder (Ari, 2017). Bunlardan kültürel ekoloji küçük insan gruplarının fiziki çevreleri ile olan karşılıklı ilişkilerini konu alır ve doğal kaynak kullanımının geleneksel yollarını ve stratejilerini incelemeyi hedefler. Küçük insan toplulukları genellikle kendi kendine yeten ve günlük hayatta dış dünya ile ilişkileri minimum düzeyde olan topluluklar olarak düşünülür. Kültürel ekolojistler insanın ekosistem içerisindeki rolünü ve doğal kaynakları kontrol etmede kullandıkları stratejileri inceler (Butzer, 1994). Bu tür çalışmalar ekoloji, adaptasyon, kültür bölgesi, geçim şekilleri, çevresel denge gibi kavramların küçük ölçekli çalışmalarla anlaşılabilmesine inandıkları için çoğu kere gözlemlerini küçük toplumlarla sınırlı tutmuşlardır (Ari, 2003a). Temel amaç, küçük toplumların içerisinde buldukları doğal çevreye ve değişimlere nasıl uyabildiği, yeni bilgi, teknoloji ve düşünceleri nasıl kabul ya da reddettiklerini anlamaktır (Ari, 2003a; 2017). Kültürel ekolojide toplumların bütün hayati ilişkilerinin o toplumun iç yapısından kaynaklandığı kabul edilir ve bunların kültürel kodlarına bakılır (Ari, 2017).

Ancak küreselleşme çağında hiçbir toplumun dış dünya ile bağlantılı olmadığı, ya da orada meydana gelen gelişmelerden etkilenmediği iddia edilemez. Aksine dünyanın en ücra köşelerinde de olsa insan toplulukları entegre dünya sistemi nedeniyle birbirinden kolayca etkilenmekte, siyasal ve güç odaklı gelişmeler bütün toplumları kısa sürede etkiler hale gelmektedir. Bütün bu nedenlerden dolayı küçük toplumları anlamada bu dış faktörleri de dikkate alan bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmuştur. Politik ekoloji yaklaşımı böylece ortaya çıkmıştır. Kültürel ekoloji bir toplumun çevre ile ilişkilerini şekillendiren geleneklerin uzun zaman içerisindeki gelişimini, tarihi bir perspektifle ele alırken, politik ekoloji bu ilişkileri herhangi bir zaman diliminde etkileyen daha genel ve büyük güç odaklarını ele alır (Ari, 2017; Neumann, 2004; Sutton ve Anderson, 2014). Buna göre ekosistemler kısmen sosyal olarak oluşturulmuştur ve ekosistem analizleri kültürel ve siyasal süreçleri de içermelidir (Davidson-Hunt ve Berkes, 2003). Böylece özellikle ulusal ve uluslararası gelişmelerle, kanun ve yönetmeliklerin yerel toplumlar üzerindeki etkileri incelenir. Politik ekolojik yaklaşım küresel, ulusal, bölgesel ve yerel güç ilişkilerinin ve odaklarının yerel toplumların kaynakları kullanmalarına ne şekilde etki ettiğine odaklanır. Ekonomik, toplumsal cinsiyet, etnisite ve sınıfsal eşitsizliklerin çevresel kullanımına nasıl yansıdığı önemsenir (Robbins, 2004). Politik ekolojinin amacı, ilk bakışta sakin görünen bir peyzajın, bulunduğu duruma gelmesine neden olan, arka plandaki bütün mücadeleleri ortaya koymaktır (Ari, 2017).

Türkiye'deki sulak alanlar da son 15-20 yıldır artan bir ilgiyle coğrafi çalışmalara konu edilmektedir. Bu çalışmalarda bir yandan sulak alanların kaynak değerleri ve önemi ortaya konulurken (Çalışkan, 2003; Girgin, 2000; Yazıcı ve Şahin, 1999), bir yandan da bu alanların kültürel ve politik ekolojisi ile farklı paydaşlar arasındaki ilişkiler ve çıkar çatışmaları ele alınmıştır (Ari, 2001; Ari ve Derinöz, 2011; Hasbek ve Ari, 2018). Türkiye'deki coğrafya ve korunan alan literatüründe politik ekolojik yaklaşım son 5-10 yıldır kullanılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Hurley ve Ari (2011; 2018) Kazdağı Milli Parkı'nda insan çevre ilişkilerinin doğa koruma faaliyetleri ve altın madencilğine olan talep nedeniyle nasıl değiştiğini incelemişlerdir. Ari ve Hurley (2010) ise Kazdağı Milli Parkı ile bağlantılı olarak politik süreçlerin Edremit Körfezi'ndeki şehirleşme, dolayısı ile arazi kullanımı değişimine etkisini incelemişlerdir. Adaman, Hakyemez ve Özkaynak (2009) ile Evered (2012) Türkiye'deki bir sulak alanın politik ekolojisini çalışmış ve sulak alan korumadaki başarısızlığın hangi yerel, ulusal ve uluslararası karar ve gelişmelerden nasıl etkilendiğini ortaya koymuşlardır. Bütün bu çalışmalarda olduğu gibi politik ekoloji, korunan alanlardaki yerel kaynak kullanımını etkileyen dış faktörleri anlamada yararlı bir çerçeve ortaya koymaktadır.

Yöntem

Bu çalışma bir durum çalışması olarak planlanmıştır. Durum çalışması bir olay, olgu, grup ya da durumun benzer olay, olgu ve durumlar içerisindeki yerini anlamaya çalışan bir araştırma metodolojisidir. Bu metodolojide tek bir durum derinlemesine analiz edilir. Bunun için bu durumla ilgili her türlü nitel ve nicel veri toplanarak veri çeşitlendirmesi yoluna gidilir. Böyle bir çalışmada hedef, bir durumun farklı yöntemlerle bütünsel olarak incelenerek, analiz edilmesidir (Kaya, 2014). Bu çalışma Türkiye’de çok sayıdaki ulusal ya da uluslararası öneme sahip sulak alanlardan birisi olan Gönen Çayı Deltası Sulak Alanı’nın durumu, diğer sulak alanlardaki gelişmeler ışığında ele alınmaktadır. Böylece çalışma alanındaki doğa koruma çalışmalarının diğer alanlarla ne kadar benzeştiği ya da ayrıştığı ile buraya özgü özelliklerin neler olduğu üzerinde durulmaktadır. Çalışma ayrıca Gönen Çayı Deltası Sulak Alanı’ndaki doğa koruma çalışmalarının, yukarıda özetlenen Dünya doğa koruma anlayışındaki değişimler bağlamında durumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

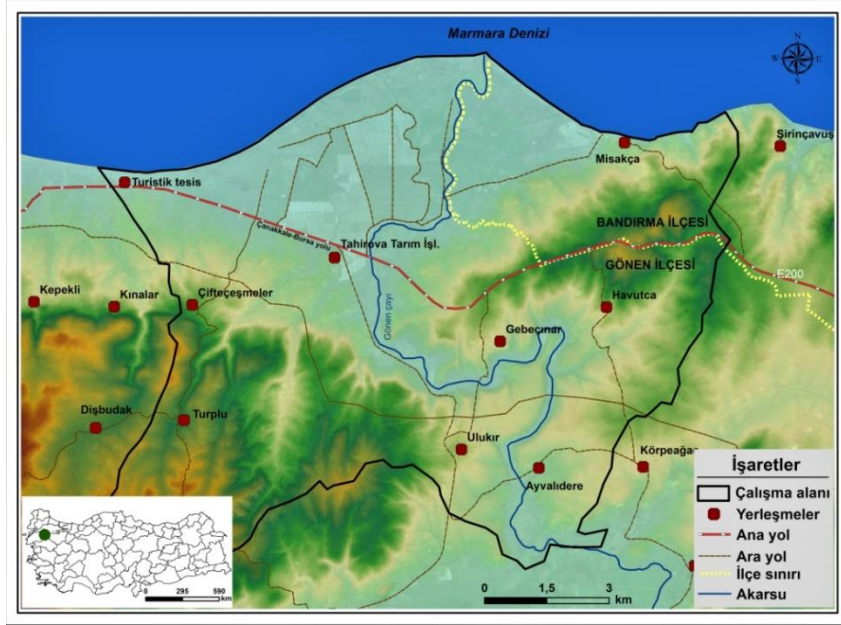
Araştırma sorularını cevaplayabilmek için alanla ilgili yapılmış olan bilimsel çalışmalar ile farklı resmi kurumların sulak alandaki çalışmaları gözden geçirilmiştir. Nüfus istatistikleri Türkiye İstatistik Kurumu’ndan (TÜİK), tarımsal üretim verileri İlçe Tarım Müdürlükleri’nden elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan birincil veriler alanda yapılan saha çalışmalarından elde edilmiştir. Bu kapsamda sulak alan bölgesindeki yerleşmelerden, amaçlı örneklem yöntemi ile seçilen Misakça, Ulukır ve Çifteçeşmeler yerleşmelerinde Arı’nın (2014) tarif ettiği yöntemle 2018’de bir hafta, 2019’da da bir hafta olmak üzere toplam 2 hafta süren saha çalışmaları yapılmıştır. Bu saha çalışmalarında yerel halkın delta kaynaklarını eskiden beri nasıl kullandığı, bu kullanımların zamanla nasıl değiştiği ve hangi iç ya da dış paydaşlarla alanın kullanımını konusunda çıkar çatışmaları yaşadıkları ve bunları nasıl çözdüklerine dair sorular sorulmuştur. Bu veri toplama aşamasında etnografik mülakat ve odak grup görüşmesi yöntemleri kullanılmıştır. Delta arazisinin çok büyük bir kısmı (yaklaşık %80) Misakça Mahallesi’nde yaşayan halka ait olduğu için arazi çalışması büyük ölçüde buraya odaklanmıştır. Özellikle çiftçilerin hangi tür tarım yaptıkları, ürün tercihlerini etkileyen faktörlerin neler olduğu ve bu faktörlerin zamanla nasıl değiştiği üzerinde durulmuştur. Katılımlı gözlem yolu ile deltadaki insan-çevre ilişkisi yerinde gözlenmiştir. Ayrıca 2012 yılından önce Tahirova Tarım İşletmesi olarak kullanılan ve 2012 yılında özel bir şirkete kiralanarak meyve yetiştiriciliği yapan bir işletme ziyaret edilerek, bir paydaş olarak bu işletme yetkililerinin hem işletmenin alana etkisi hem de doğa koruma çalışmaları hakkındaki düşünceleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

Çalışmada ek olarak kullanılan nicel veriler ve haritalara temel oluşturan veriler Orman ve Su İşleri Bakanlığı’nın 2012 yılında alanı sulak alan olarak tescil etmek için yaptırmış olduğu bir proje kapsamında toplanan verilerden elde edilmiştir. Bu veriler, delta alanının biyolojik çeşitliliği, yaban hayatı zenginliğine ait verilerle, delta alanındaki arazilerin mülkiyet durumu, arazi kullanımı, korunan alan sınırları ve korunan alan içerisindeki tampon bölgelerin sınırlarını içermektedir. Orman ve Su İşleri Bakanlığı’nın hazırlanmış olduğu 2012 tarihli bu rapordan sonra 2017 yılında Gönen Çayı Deltası Sulak Alan Yönetim Planı yapılmış ve bu planda alanın 2018-2022 yılları arasında kapsayan birinci beş yıllık plan kararları ile alana ait temel biyolojik ve sosyal verilere yer verilmiştir. Daha önce belirlenen sulak alan koruma bölgeleri de bu planla değiştirilerek kabul edilmiştir. Bu çalışmada Orman ve Su İşleri Bakanlığı’nın hazırlanmış olduğu bu iki doküman önemli ikincil veri kaynakları olarak kullanılmıştır.

BULGULAR

Gönen Çayı Deltası Sulak Alanı

Gönen Çayı Deltası Marmara Bölgesinde, Güney Marmara Bölümü’nde Balıkesir ilinde büyük bir kısmı Gönen ilçesi, küçük bir kısmı da Bandırma ilçesi sınırları içerisinde yer alır (Şekil 1). Gönen Çayı, Kazdağlarının kuzey eteklerinden doğduktan sonra Bakırçay, Kazak ve Akkayaşı çaylarını aldıktan sonra genel itibari ile GB-KD yönlü ilerleyerek, dar bir boğazı geçtikten sonra Gönen Ovası’na ulaşır. Burada menderesleşmeye başlayan akarsu, batıdan Kocadere, doğudan ise Çakıroba Çayı’nı alarak kuzeye doğru ilerler; burada yine bir boğazı kuzeye doğru yararak getirdiği alüvyonları bıraktığı delta ovasından kuzeye yönelir (Özşahin ve Ekinci, 2014). Yaklaşık 5-6 km’lik deltayı G-K yönünde mendereslerle geçerek, delta ovasının doğu ucunda Marmara Denizi kıyısındaki Misakça Mahallesi batısında denize ulaşır. Delta’nın toplam alanı 12,621 ha, sulak alan bölgesi ise yaklaşık 10,000 hektardır. Alanda karasal ve sucul ekosistemde gelişmiş lagünler, durgun ve akarsu yüzeyleri, tuzcul sulak alanlar ve çayırıklar, kıyı kumulları, sazlıklar, makilikler ve tarım alanları hakimdir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012). Deltanın büyük kısmı tarım arazisi olarak kullanılmakta olup, doğal alanlar deltanın deniz kıyısında kalan lagün, sazlık ve kumul alanlarıdır. En azından yüzyıllık tahripler nedeniyle deltadaki doğal alanlar oldukça daralmış ve kıyıdaki dar bir şeride sıkışmış durumdadır. Delta, insan toplulukları ile sulak alanın doğal fauna ve florasının tipik bir mücadele alanıdır.

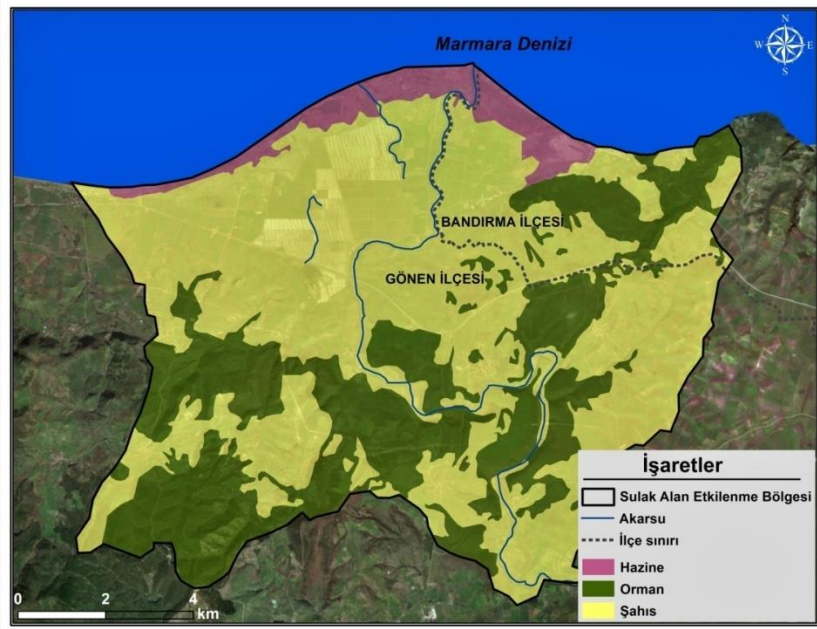
Şekil 1: Gönen Çayı Deltası Sulak Alanı Lokasyon Haritası

Gönen çayı deltası loblu ve üçgensiz geometride, akarsu-egemen bir tortul prizmasıdır. Delta Gönen Çayı tarafından oluşturulmuştur. Gönen Çayı'nın drenaj alanı 2174 km², uzunluğu ise 134 km olup, toplamda yaklaşık 33 km² lik bir alan kaplamaktadır. Gönen Çayı Deltasının ilerleme miktarı yaklaşık 5.5 km, kıyı uzunluğu 13 km, eğimi ise % 1.6'dır (Kazancı, Emre, Erkal, Görür, Ergin, ve İleri, 1999). Delta jeomorfolojisinde dikkat çekici birimler mevcuttur. Alanda delta oluşumunun fiziki koşullarını bir dizi etmen belirlemektedir ve alanla ilgili yapılan önceki çalışmalar bu özellikleri ayrıntılarıyla ortaya koymuştur. Bu çalışmalar özetle Gönen Çayı Deltası'nın oluşumunu tektonik hareketler, flüvyal süreçler ile dalga süreçlerine bağlı olarak gelişen aşındırma ve biriktirme aktivitelerinin oluşturduğunu ortaya koymuştur. Delta alanı üzerinde serbest menderesler, sulak alanlar, eski akarsu yatakları, taraça seviyeleri, leveler, kumullar, birikinti yelpazeleri ve lagünler yer almaktadır (Efe, 1993; Özşahin, 2013; Soykan ve Cürebal, 1999).

Deltanın fauna bakımından oldukça zengin tür topluluklarına sahip olduğu Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın (2012) hazırladığı bir çalışma ile tespit edilmiştir. Alanda sulak alan tescil çalışmaları sırasında 5 familyaya ait 8 iki yaşamlı, 10 familyaya ait 14 sürüngen, 42 familyaya ait 164 kuş, 17 familyaya ait 40 memeli türün varlığı tespit edilmiştir. Bunlar toplamda 74 familyaya mensup 226 omurgalı tür oluşturmaktadır ki bu da önemli bir biyolojik çeşitliliği ifade etmektedir. Ayrıca alanın küçük karabatak (*Microcarbo pygmeus*), tepeli pelikan (*Pelecanus crispus*) ve bazı ördek türleri gibi nesli tehdit altında olan su kuşlarının yoğun popülasyonlarını barındırması nedeniyle Ramsar Alanı olma kriterini taşıma potansiyeline sahiptir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012). Alanın özellikle Manyas, Uluaabat ve İznik gölü sulak alan sistemlerine göreceli yakınlığı ve bu sulak alan dizisinin en batısında bulunması burayı daha da önemli hale getirmektedir. Bunun nedeni buranın kuş göçlerinin ana güzergâhlarından biri olan Batı Palearktık göç yolu üzerinde bulunmasıdır.

Gönen Çayı Deltası Sulak Alanı ve yakın çevresinde 200 bitki taksonu tespit edilmiştir. Bunlardan Deliçay (*Stachys cretica* L. subsp. *smyrnaea* Rech. fil.) isimli bir tür ülkemize endemiktir. Ayrıca Gönen Çayı Deltası'nda Dolma Kengeri (*Onopordumillyricum* L.) isimli bitki taksonu endemik olmamasına rağmen, ülkemizde nadir bulunan bir bitki türüdür. IUCN'e göre endemik ve nadir türlerle birlikte diğer tüm bitki taksonlarının tamamı asgari endişe düzeyinde (Low Concern) yer almaktadır. Alanda tespit edilen Euphorbiaceae ve Orchidaceae familyalarına ait taksonlar CITES Sözleşmesi'nin Ek-II listesi kapsamındadır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012).

Gönen Deltası Sulak Alanının %13,2'sini hazine, %32,2'sini orman ve %54,4'ünü şahıs arazileri oluşturmaktadır (Şekil 2). Sulak Alan bölgesindeki yedi yerleşmede yaklaşık 2,000 kişi yaşamaktadır ve bu nüfus büyük ölçüde sulak alan kaynaklarına bağımlıdır. Yüzyıllardır deltadaki insan-çevre ilişkileri geleneksel karakter göstermiş, çoğu doğa ile uyumlu doğal kaynak kullanma stratejileri nedeniyle alanın ekolojik yapısında son zamanlara kadar önemli degradasyonlar yaşanmamıştır. Ancak alan, son zamanlarda sanayicilerin, büyük ticari tarımsal işletmecilerinin, ticari hayvan çiftçilerinin, doğa korumacıların ve rekreasyon amaçlı kullanmak için gelen turistlerin ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu farklı paydaş grupları alandaki geleneksel insan-çevre ilişkilerinin değişmeye başlamasına neden olmuştur.

Şekil 2: Gönen Çayı Deltası'nda Arazi Mülkiyeti Haritası (Kaynak: [Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2017](#))

Gönen Çayı Deltası Sulak Alan bölgesinde kurulu olan 7 köy yerleşmesi vardır. Bunlar Misakça, Ulukır, Çifteçeşmeler, Gebeçinar, Havutça, Turplu ve Ayvalıdere yerleşmeleridir. Bunlardan hiçbirisi delta alüvyonları üzerinde kurulmamıştır. Delta alanındaki arazilerin mülkiyetinin büyük ölçüde ait olduğu Misakça Mahallesi deltanın doğu kenarındaki yamaç araziye, diğer bütün yerleşmeler de deltanın G-K yönünde uzanan yaklaşık 5 km'lik dolgu alanı güneyindeki tepelik araziler üzerine kurulmuştur. Bu yerleşmelerde yaşayan yerel halk yüzyıllardır delta alanındaki kaynakları kullanmaktadır. Uzun iskân dönemi boyunca geliştirdikleri adaptasyon stratejileri nedeniyle sulak alanlar gibi çeşitli risk taşıyan alanlarda yaşama konusunda oldukça başarılı olmuşlardır. Geliştirdikleri geleneksel ve sürdürülebilir kaynak kullanma stratejileri bu yerel toplumların deltada şimdiye kadar varlıklarını sürdürmesini sağlamıştır.

Fotoğraf 1: Gönen Çayı Deltası Sulak Alanının Misakça Mahallesi Doğusundan Görünümü

Deltanın kıyı kesimi barındırdığı doğal tehlikeler nedeniyle herhangi bir yerleşme içermez. Kıyı kesimindeki yerleşmeler delta alanının ya doğu tarafında (Misakça) ya da Batı tarafında ama özellikle de güney tarafındadır. Deltanın doğusundaki Misakça yerleşmesi eski bir köy yerleşmesi olmasına rağmen, deltanın batı tarafında sürekli köy yerleşmesi olmayıp, özellikle son 40-50 yılda gelişen rekreasyon ihtiyaçlarını karşılamaya dönük ikincil konut alanları vardır ve batıya doğru tüm kıyı boyunca bu tür yerleşmeler gelişmeye devam etmektedir. Diğer yerleşmeler ise deltanın alüvyon dolgularının güney kesimlerinde, Bayramiç Formasyonu ve Volkanitler üzerinde kurulmuştur ([Fotoğraf 1](#)).

Sulak alan bölgesindeki yerleşmelerde yaşayan nüfus son zamanlarda sürekli azalma eğilimindedir. Nitekim delta alanı üzerindeki 7 yerleşme yerindeki toplam nüfus 1990'da 3345, 2000 yılında 2819 iken bu sayı 2017 yılında 1849'a düşmüştür ([Tablo 1](#)).

Tablo 1: Gönen Çayı Deltası'ndaki Yerleşmelerin Nüfusu (1990-2017)

Yerleşme Adı	İlçesi	1990	2000	2017
Ulukır	Gönen	759	651	429
Misakça	Bandırma	532	493	410
Gebeçınar	Gönen	719	586	335
Çifteçeşmeler	Gönen	401	310	235
Havutça	Gönen	469	382	215
Turplu	Gönen	324	287	175
Ayvalidere	Gönen	141	110	50
Toplam		3345	2819	1849

Kaynak: TÜİK

Alanda geleneksel yaşam biçimlerini tarım, hayvancılık ve balıkçılık oluşturmaktadır. Delta alanı ve güneyindeki araziler tarımsal faaliyetler için uygun toprakları barındırır. Bu topraklar üzerinde kuru ve sulu tarım yapılan araziler oldukça geniş yer kaplar. Delta alanındaki alüvyal topraklarda büyük ölçüde sulu tarım yapılırken, daha güneydeki eğimli arazilerde kuru tarım yapılmaktadır.

Gönen Çayı Deltasında Doğal Kaynak Kullanımının Kültürel ve Politik Ekolojisi

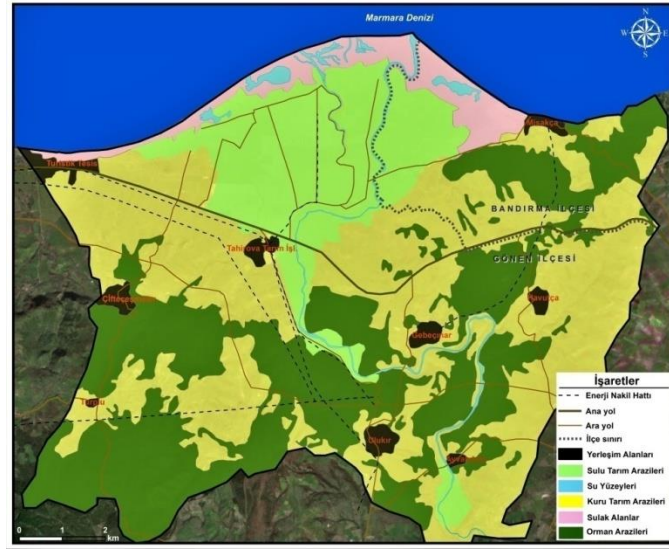
Gönen Çayı Deltası önemli bir tarım alanı olarak yerel halkın yüzyıllardır günlük hayatını devam ettirmek için kullandığı kaynaklara sahip bir alandır. Burada tarım, hayvancılık, avcılık, toplayıcılık ve balıkçılık yapılmaktadır. Her ne kadar delta alanındaki bazı köylerde yaşayan Rum nüfus, 1924 tarihli nüfus mübadelesi anlaşması ile Yunanistan'a, orada yaşayan bazı Türkler de delta alanına göç etmişse de, temel geçim yolları çok köklü farklılıklar göstermeden devam etmiştir. Delta alanındaki izole, kapalı kırsal yaşam son 40-50 yıla kadar devam etmiştir. Ancak özellikle 1950'li yıllarda Tahirova Tarım İşletmesi'nin kuruluşu ve 1960'lerden sonra ticari tarım faaliyetlerinin alana ulaşması köklü bir değişimin başlamasına neden olmuştur. Takip eden süreçte Tarım ve Orman Bakanlığı alandaki ormanları işletmeye başlamış ve alanın yaban hayatı için öneminin anlaşılması ile doğa koruma ile ilgili düzenlemeler yapmıştır. Diğer yandan sulamalı tarımın önemli olduğu delta alanında su yönetimi konusundaki idari düzenlemeler yapılmıştır. Alandaki turizm çekicilikleri nedeniyle ornitoturizm ve avcılık turizminin başlaması; alanda Gönen Avcılık ve Atıcılık Derneği gibi bazı STK'ların da faaliyetleri olması nedeniyle alan birçok paydaşın, delta kaynaklarını yönetmeye çalıştığı ya da yönetimde söz sahibi olmak istediği bir mücadele alanına dönüşmüştür (Tablo 2). Çalışma alanının da içerisinde yer aldığı Güney Marmara Bölümü son zamanlarda önemli sanayi tesislerinin kurulmaya başlanması ile sanayicilerin yeni yatırım alanı durumuna gelmiştir. Böylece delta alanını kendi vizyonları doğrultusunda yönetmek isteyen, delta alanındaki kaynakları doğrudan kullanan ve iç paydaşlar denilebilecek bir grup aktörle, kaynakları doğrudan kullanmamakla birlikte bu kaynakların nasıl kullanılacağını konusunda söz sahibi olmak isteyen dış paydaşlar olarak isimlendirebileceğimiz bir başka grup aktörün istek ve öncelikleri yarışır duruma gelmiştir. Bu çalışma bu çok katmanlı ve karmaşık ilişkilerin önemli bir sulak alanının yönetilmesinde ortaya koyduğu zorluklar ile bu zorlukların sürdürülebilir bir delta yönetim modeli üretip, üretmeyeceği üzerinde durmaktadır.

Tablo 2: Gönen Çayı Deltası Sulak alanında Doğal Kaynak Kullanımını Etkileyen Kültürel ve Politik Faktörlerin Şematik Gösterimi

Gönen Çayı Deltasında Kültürel Ekolojik Faktörler		Gönen Çayı Deltasında Politik Ekolojik Faktörler	
Tarım	Geleneksel tarım Ticari tarım	Doğa Koruma	Sulak alanlar
Balıkçılık	Tatlı su balıkçılığı Açık deniz balıkçılığı	Tarım İşletmeleri	Tahirova Tarım İşletmesi Anadolu Etap Çiftliği
Hayvancılık	Geleneksel hayvancılık Ticari hayvancılık	Su yönetimi	Su kooperatifi Sulama Birliği
Avcılık	Kara avcılığı Kuş avcılığı	Turizm	Ornitoturizm Avcılık Çiftlik turizmi
Toplayıcılık	Yabani türlerin hasadı	Orman İşletmesi	Orman yönetimi

Gönen Çayı Deltası Sulak Alanı'nda insan çevre ilişkilerini etkileyen kültürel ekolojik faktörleri tarım, balıkçılık, hayvancılık, avcılık ve toplayıcılık olarak sayabiliriz (Tablo 2). Bu faktörler delta alanı ve çevresinde yaşayan ve gününbirlik hayatını delta kaynaklarına bağımlı olarak sürdüren yöre halkının alandaki temel faaliyetlerini oluşturur. Delta alanındaki arazilerin önemli bir kısmı şahıs arazileri (6869 ha) olup, geri kalan araziler orman arazileri (4063 ha) ile hazine arazileridir (1667 ha). Bu arazilerde yoğun bir şekilde tarım yapılmaktadır (Şekil 3). Alanda yetiştirilen en önemli tarım ürünleri zaman zaman farklılık gösterse de çeltik ve çeşitli tahıllar ile sebze ve meyvelerdir. Ancak özellikle 1960'ların sonundan itibaren delta alanı Türkiye'nin önemli çeltik yetiştirme alanlarından birisi durumuna gelmiştir. Yöre, Gönen Ovası ile birlikte Gönen Baldosu olarak bilinen pirincin önemli bir yetiştirme alanıdır (Özşahin, 2008).

Deltada çeltik tarımı genellikle mayıs-eylül döneminde yapılır. Deltadaki düz araziler ve uygun iklim koşulları, 1960'lardan sonra buraya göç edenlerin getirdiği çeltik tarımı kültürü ile birleşince, delta önemli bir çeltik üretim alanına dönüşmüştür. Çeltik bitkisi yetişme döneminde ortalama olarak 20-25°C sıcaklık ister ve yetişme dönemi 4-6 aylık bir süreyi gerektirir. Yetiştirme süresince su içerisinde bulunduğu çeltik üretim alanları ya yüksek yağış değerlerine ya da geniş sulama imkânlarına sahip olmalıdır. Nitekim çeltik, yağış değerleri yıllık olarak 1000 mm'den fazla ve nispi nemin %70-80 olduğu alanlarda doğal olarak yetişmektedir (Doğanay ve Coşkun, 2012). Gönen Çayı Deltası bu değerlere sahip olmadığından buradaki çeltik tarımı büyük oranda sulamaya bağlıdır ve bu suyun kaynağı büyük ölçüde Dönen Çayı'dır.

Şekil 3: Gönen Çayı Deltası Arazi Kullanım Haritası (Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012)

Deltayı oluşturan tarım topraklarının mülkiyeti neredeyse tamamen deltanın doğu ucunda kurulmuş ve idari olarak Bandırma ilçesine bağlı olan Misakça Mahallesi sakinlerine aittir (Şekil 3; Fotoğraf 2). Büyükşehir yasası öncesindeki ismiyle Misakça Köyü'nde bugün 1924 Türkiye-Yunanistan nüfus mübadelesi ile Yunanistan'ın Kavala bölgesinden gelen Pomaklar yaşamaktadır. Kavala'da zaten tarımcı bir topluluk olan Pomaklar buraya yerleştiklerinde pre-adaptif stratejileri nedeniyle deltadaki yaşama kolayca adapte olmuşlardır. Yunanistan'dan getirdikleri tarım kültürünü delta ovasının sağladığı avantajlarla birleştirerek tarım yapmaya devam etmişlerdir. Tütün gibi daha yoğun emek gerektiren bir üründen, deltanın doğal avantajlarından dolayı çeşitli tahıllar, kavun-karpuz, fasulye, nohut, sebzeler gibi daha az emek ve iş gücü gerektiren ürünlere yöneldiler. Mübadele öncesinde ve esasen 1960'lara kadar deltada hakim tarımsal ürünler kavun-karpuz ile tahıllardı. Çocukluğu 1970 öncesinde Misakça'da geçmiş olan bir çiftçi (Aslan, M. Kişisel görüşme, 8 Eylül 2018) o günleri şöyle tanımlamaktadır:

"Bizim çocukluğumuzda çay (delta alanını kastederek) ter-temizdi. Ne eksen olurdu, burada güneş sıfır noktasından doğar ve sıfır noktasından batar, güneş ışığı uzun süre ürünlere vurur--ancak en çok kavun-karpuz olurdu--aşırı kavun karpuz olurdu. Buradan büyük şehirlere, Ankara, İstanbul, Bursa ve Bandırma'ya kavun-karpuz taşımakla bitirilemezdi. Günde 50-60 kamyon kavun-karpuz gönderilirdi. Ancak sonradan durum değişti, şimdi kavun-karpuz ekilmez artık, çünkü daha çok para eden ürünler var."

Fotoğraf 2: Delta Arazilerinin Büyük Ölçüde Ait Olduğu Misakça Mahallesi

Söz konusu çiftçinin daha fazla para ediyor dediği ürün ise çeltiktir. 1960'lara kadar deltada çeltik tarımı yapılmamaktaydı. Ancak 1960'lı yılların ortalarında Trakya'dan buraya göç eden bir aile, ilk kez çeltik tarımı yapmaya başlamış ve çeltiğin daha çok gelir getirdiğini gören çiftçiler de yavaş yavaş önceki alışkanlıklarını terk ederek çeltik yetiştirmeye başlamışlardır. O zamanlarda Gönen Çayı'nın taşıdığı bol ve temiz sular sayesinde burası çok önemli bir çeltik üretim alanı haline gelmiştir. Çeltik üretimi o tarihlerden günümüze kadar, tarımsal üretimi domine etmiştir. Sulama Birlikleri kurulmadan önce köyde kurulu olan sulama kooperatifi deltadaki suyun yönetimi konusunda tek yetkili organ olarak uygun koşullarda sulama imkânı sağlayınca çeltik tarımı çiftçiler için önemli bir geçim kaynağı olmaya devam etmiştir (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3: Gönen Çayı Deltasında Tarım-Yerel Deyimle Artık “Ekmeğini Almış” Bir Çeltik Tarlası

Ancak son yıllarda su izinlerinin Gönen Sulama Birliği'ne devredilmesi ve köydeki sulama kooperatifinin pasif hale getirilmesi ile sulama suyunun maliyeti artmış ve varlığı tamamen suya bağlı olan çeltik tarımı gerilemeye başlamıştır. Bir çiftçi (Yavuz, M., Kişisel görüşme, 5 Eylül 2018) bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“eskiden kooperatiften ucuz su alabiliyorduk, su ile ilgili kararı köyde kooperatif yönetimi veriyordu, o zaman rahattı, ama (kararlar) Gönene geçince işler değişti, şimdi kartla su alırsız ve dönümün su masrafı 400-500 TL'yi bulur. Bu da öncekine göre maliyetin 3-4 kat artması demektir. Bu durumda çeltik karlı olmaktan çıkmaktadır. Mecburen bağdaya dönüyoruz.”

Su eksikliğinden dolayı bazen artezyen suyu kullanılmaktadır, ancak kurak yıllarda taban suyunun alçalması nedeniyle deniz suyu yer altı su tablasına bağlı olarak kara içlerine ilerlemekte, eğer durum fark edilmeden bu tuzlu su ile sulama yapılırsa o zaman yerel çiftçilerin deyimi ile çeltik “yanar.” Bu ve benzer sebeplerle yine yerel bir çiftçinin deyimi ile “çeltik kumar gibidir!”

Deltada çeltik tarımı başlamadan önce geniş bir alan ve şimdilerde çeltik tarımı yapılmayan alanlar ikili tarım yapmaya uygundur. Bu durumda olan arazilere önce ekim-kasım aylarında buğday ekilir. Buğdayın hasadından sonra aynı arazilere mısır ile domates, patlıcan, fasulye, kavun-karpuz ve maydanoz gibi sebzeler ekilir. Yerel bir çiftçinin deyimi ile “buraya aralık sonuna kadar kırağı düşmediği için” (Kaplan, M., Kişisel görüşme, 6 Eylül, 2018) ikinci ürünlerin geç sonbaharda yetiştirilmesi ve hasat edilmesi sorun oluşturmaz. Dolayısı ile delta tarımsal anlamda oldukça verimli bir ova durumundadır.

Bandırma çevresinde gelişen tavukçuluk nedeniyle alanda çok sayıda tavuk çiftliği kurulmuştur. Bu çiftliklerde tavuklar, yerel çiftçiler tarafından büyük tavukçuluk firmaları adına yetiştirilmektedir. Bu çiftlikler Misakça Mahallesi batısında yoğunlaşmış durumdadır. Ayrıca büyük baş hayvan çiftlikleri de mevcuttur. Bütün bu faaliyetler delta kaynaklarının yoğun bir şekilde kullanımı ile mümkün olmaktadır.

Yörede ayrıca neredeyse tamamı Misakça Mahallesi'nde olmak üzere balıkçılık da yapılmakta ve bazı ailelerin geçim kaynağını oluşturmaktadır. Alanda hem tatlısu balıkçılığı ve deniz balıkçılığı yapılmaktaydı. Delta alanı içerisindeki yerel deyimle “yarıntılarda-lagünlerde” eskiden bolca balık tutulurdu. Ancak deltadaki yoğun tarım sonunda, rastgele kullanılan ilaç ve gübreler, etkisi tam olarak bilinmeyen çevre kirliliği oluşturmakta ve bu, Gönen Çayı ve lagünlerdeki balıkçılığı belirgin şekilde olumsuz etkilemektedir. Bir yerel balıkçı, bu kirlilik nedeniyle akarsu ve lagünlerde balıkların azaldığını belirterek düşüncesini “Çay temiz kalsaydı balığımız bitmezdi” cümlesi ile ifade etmiştir (Yavuz, E. Kişisel görüşme, 5 Eylül 2018).

Alanda bir başka geleneksel geçim kaynağı avcılıktır. Hem yöre halkı hem de özellikle son zamanlarda dışarıdan gelen avcılar, avifauna açısından oldukça zengin olan alanda avcılık faaliyeti yapmaktadır. Merkez Av Komisyonu Kararları

gereği avcılık sadece belli bir dönemde yapılabilecek olmasına rağmen, kaçak avcılık alanda devam etmekte ve önemli tehditlerden birini oluşturmaktadır. Alanda özellikle kışın ördek ve kaz avlanmaktadır ve saha çalışmaları sırasında bu amaçla yapılan çok sayıda geçici ve daimi gümeye rastlanmıştır. Özellikle sonbahar göçlerinde Avrupa üzerinden gelip güneyin sıcak ülkelerine giden göçmen kuş popülasyonları için Gönen Deltası Sulak Alanı özellikle önem taşımaktadır. Çünkü burası Avrupa üzerinden gelip, Marmara Denizi'ni geçen göçmen kuşların ilk dinlenme ve beslenme yeridir. O nedenle burası aynı zamanda avcılar için sürekli bir avlanma alanıdır.

Yöre halkı ayrıca delta alanı ve çevreleyen arazilerden değişik yabancı otlar ve mantar gibi ürünler de toplamaktadır. Böylece bütün bu faaliyetler ile delta ve çevresinde yaşayan insan toplulukları delta kaynaklarını yoğun bir şekilde kullanmaktadır.

Gönen Çayı Deltasında Dış Paydaşlar ve Doğa Koruma

Gönen Çayı Deltası yukarıda sayılan yerleşmelerdeki yerel halk tarafından yoğun bir şekilde kullanıldığı gibi özellikle 1960'lardan başlayarak bir dizi dış paydaş tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. Böylece deltada insan-çevre ilişkileri sadece yerel halkın fiziki çevre ile etkileşiminden çıkıp, çok daha karmaşık sosyal, ekonomik, kültürel ve küresel süreçlerin sonucu olan karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Yerel halkın içerisindeki farklı yaşam tarzına ve geçim yollarına sahip grupların da sulak alanların yönetimi konusundaki vizyonlarının birbirinden çok farklı olduğu daha önceki birçok çalışmada ortaya konulmuştur (Ari, 2001). Bu yerel halk vizyonlarının yanına bir de dış paydaşların algı ve yönetim tasavvurlarının gelmesi sulak alanları, yönetilmesi en zor alandan birisi haline getirmektedir. O nedenle bu bölümde Gönen Çayı Deltası sulak alanını "dışarıdan" yönetmeye çalışan paydaşlar üzerinde durulacaktır.

Bu dış paydaşlardan en önemlilerinden birisi Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü'ne (TİGEM) bağlı olarak alanda faaliyetlerini sürdürmüş olan Tahirova Devlet Üretim Çiftliğidir. Burası 1957 yılında Tahirova Türk-Alman Örnek Tatbikat Çiftliği, yerel halkın isimlendirmesi ile "Alaman çiftliği" adı ile kurulmuştur. Çiftlikte Alman Hükümeti ile yapılan anlaşma gereğince 20 yıl boyunca Alman ziraat mühendisleri çalışmış ve çiftlik yönetimi sadece tarımsal konularda değil, diğer bazı sosyal konularda da yerel halk ile iyi ilişkiler kurmuştur. Burası uzun yıllar yöredeki çiftçilere yeni tarımsal gelişmeleri ve teknikleri öğretme konusunda bir misyon yüklenmiş, uzun yıllar yöre çiftçisi için önemli bir bilgi transfer merkezi görevi görmüştür. Yöredeki bir çiftçinin deyişi ile "Almanlar varken orası cennetti." Çiftlik, Alman hükümetinin vaat ettiği 20 yıllık destekten sonra 1977'den 2012 yılına kadar Devlet Üretim Çiftliği olarak faaliyetlerine devam etmiştir.

Bu süreçte çiftlikte tarımdan daha çok hayvancılık yapılmıştır. Tahirova Tarımsal üretim çiftliğinde özellikle koyun ve sığır türlerinin melezleme yolu ile yetiştirilmesi için önemli çalışmalar yapılmıştır (Kaymakçı ve Taşkın, 2008). Bu kapsamda Tahirova Koyunu isimli bir tür koyun buradaki melezleme çalışmaları sonucunda geliştirilmiştir. Bu koyun türü Trakya, Ege Bölgesi ve Güney Marmara'da yerli koyunların ıslah edilerek yeni koyun tiplerinin elde edilmesinde başarıyla kullanılmıştır. Bu yörelerde 2009 yılı itibarı ile 300 ile 500 bin baş arasında Tahirova Koyunu bulunduğu bilinmektedir. Tahirova Tarım İşletmesinin özelleştirilmesi ile bu koyun türü Karacabey Tarım İşletmesine götürülmüştür (Sönmez, Kaymakçı, Eliçin, Tuncel, Wassmuth ve Taşkın, 2009). Buna ek olarak işletmede yapay dölllenme ile sığır yetiştirilmiş ve önemli ölçüde et ve süt üretimi yapılmıştır (Özçakır ve Bakır, 2003).

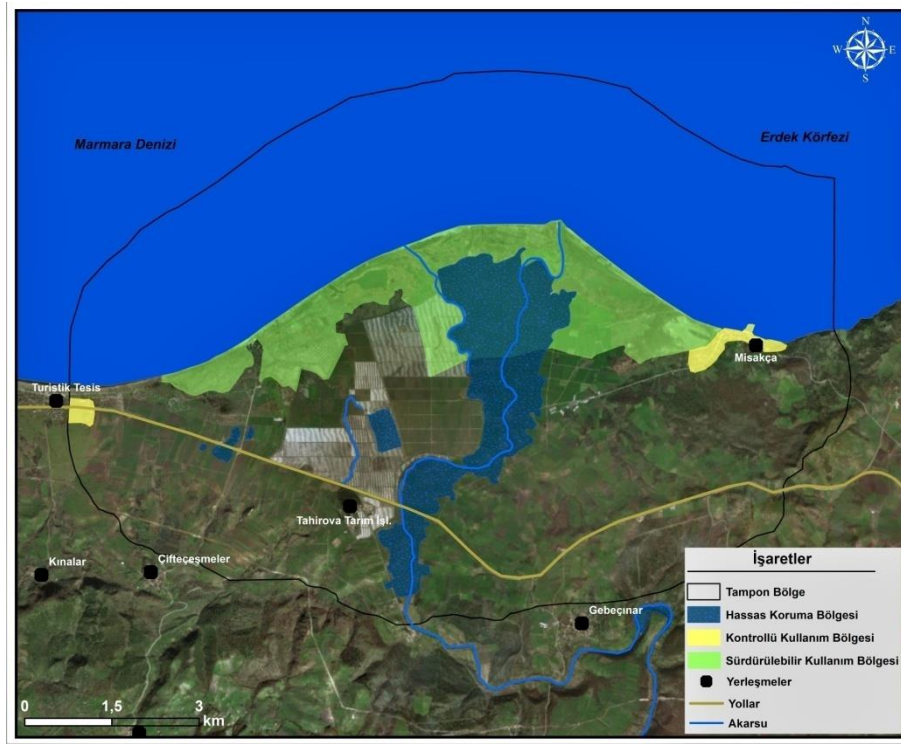
2012 yılına kadar bu şekilde faaliyetine devam eden işletme arazileri 2013 yılından itibaren özel bir şirkete (Anadolu Etap, 2019) 30 yıllığına kiralanmıştır. Bu şirket, Brezilyalı Cutrale Grubu işbirliği ile 2009 yılında kurulmuş olan ticari bir tarım şirkettir. Bu özelleştirme ile alanda geleneksel olarak yapılan tarım ve hayvancılık faaliyetlerine son vermiş ve alanı meyve üretim arazisine çevirmiştir. Çiftliği kiralayan özel şirket hem burada hem de Türkiye'nin farklı bölgelerinde, kiraladığı arazilerde meyve yetiştirmektedir. Bu meyveler ihraç edildiği gibi, şirketin kurduğu meyve suyu üretim tesislerinde de işlemektedir. Günümüzde Anadolu Etap Tahirova Çiftliği olarak isimlendirilen, 10,000 dekar büyüklüğünde, Türkiye'nin tek parça halindeki en büyük meyve çiftliği olan arazide kiraz, şeftali, nektarin, elma, armut ve erik yetiştirilmektedir (Fotoğraf 4). Bu şirket, Türkiye'de Kurulu 8 çiftlik ve dikili 5 milyon meyve ağacı ile Türkiye'nin en büyük taze meyve üreticisi olduğunu iddia etmektedir (Anadolu Etap, 2019). Bir şirket yetkilisi Balıkesir yanında Çanakkale, Denizli, Adana, Konya, Mersin ve Urfa gibi illerde de çiftlikler kurduklarını ve Türkiye'nin farklı iklim bölgelerini doğal bir avantaja çevirerek dış pazarlara kesintisiz meyve arzı sağladıklarını ifade etmiştir. Aynı yetkili Tahirova çiftliğinde çoğu delta çevresindeki yerleşmelerden olmak üzere Türkiye'nin farklı yerlerinden toplamda 1,000'den fazla kişiye sürekli istihdam sağlandığını ifade belirtmiştir.

Fotoğraf 4: Gönen Çayı Deltası Sulak Alanı Tampon Bölgesi İçerisinde Ticari Meyve Üretimi

Hem Devlet Üretim Çiftliği hem de ticari tarım şirketi kullanımlarının her ikisinin de şüphesiz delta kaynaklarına bağımlılığı ve bu kaynakları kullanma şekli farklılaşmaktadır. Ancak kullanım şekli ne olursa olsun, deltadaki en önemli tarımsal işletme konumunda olan bu işletme, delta kaynaklarını yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Çiftlikte önemli ölçüde sulama yapılmaktadır. Sulamada kullanılan suyun kaynağı Türk-Alman Örnek Tatbikat Çiftliği zamanında açılmış olan artezyen kuyuları ile Gönen Sulama Birliği'nin Gönen Çayı'ndan sağladığı sudur. Bir şirket yetkilisi şu anda kullanılan suyun bu her iki kaynaktan yaklaşık %50'şerlik oranlarla karşılandığını ifade etmiştir. Çiftlik alanının kuzey kısmı ile kıyı arasında mutlak koruma bölgesi statüsünde olan sulak alanlar olduğuna göre, hem akarsudan hem de sulama kuyularından çekilen suyun bu sulak alanları etkileyeceği açıktır. Su kullanımı konusunda çiftliğin yerel çiftçiler için de önemli bir rekabetçi olduğu söylenebilir. Bir Brezilya şirketinin ortak olduğu bu çiftlik Gönen Çayı Deltasında küresel politik ekolojinin boyutunu da ortaya koymaktadır. Küresel etkilerle Gönen Çayı Deltası'nın yönetiminde ön plana çıkarılan bir başka konu da doğa koruma konusudur.

Delta alanında belki de en önemli dış paydaş, bir kamu kurumu olan ve 2018 öncesinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na, 2018 sonrasında da Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı olan Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'dür. Bu genel müdürlük tüm ülke çapında önemli sulak alanların tespit ve tescil edilmesinden sorumludur. Bu kapsamda Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Gönen Deltası Sulak Alanı'nın tüm biyolojik çeşitlilik özellikleriyle, sulak alan kaynaklarını ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuştur (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012). Daha sonra bu bilimsel temel üzerine bina edilmek üzere Gönen Çayı Deltası Yönetim Planı 2017'de tamamlanarak, alanın ilk yönetim planı çıkarılmıştır. Bu planla sulak alan bölgesinin yönetiminin esasları belirlenmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Bu planlamada deltadaki sulak alanlar farklı koruma zonlarına ayrılmıştır. Özellikle su kuşları için önemli bir beslenme, barınma ve kuluçka alanı olan ve Gönen Çayı'nın Marmara denizine döküldüğü alanın doğu ve batısında yer alan alanlar hassas koruma bölgesi, sürdürülebilir kullanım bölgesi, kontrollü kullanım bölgesi ve tampon bölge olmak üzere 4 zona ayrılmıştır (Şekil 4). Bu zonlardan hassas koruma bölgelerinde insan faaliyetlerine müsaade edilmezken, çevreye doğru genişleyen diğer bölgelerde kontrollü olarak ekonomik faaliyetlerin yapılmasına müsaade edilmektedir.

Şekil 4: Gönen Çayı Deltası Sulak Alan Koruma Bölgeleri (Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2017)

Alanda ayrıca büyük baş hayvan çiftlikleri de önemli işletmelerden ve paydaşlardan biridir. Devlet Su İşleri 25. Bölge müdürlüğü de deltanın su kaynaklarının kullanımı ile yükümlü kamu kuruluşu olarak alanın kullanımı ile ilgili paydaşlardan biridir. Aynı şekilde Gönen Sulama Birliği alanın su kaynaklarının kullanımı konusundaki paydaşlardan birisidir ve bugün deltadaki su yönetimi konusundaki en önemli aktördür. Gönen Orman İşletme Şefliği delta alanındaki orman arazilerinin korunması ve işletilmesinden sorumlu birimdir. Yine Yeşil Gönen Avcılık, Atıcılık ve Amatör Balıkçılık Derneği de deltada verilen kararlarda bir paydaş olarak yer almak istemektedir.

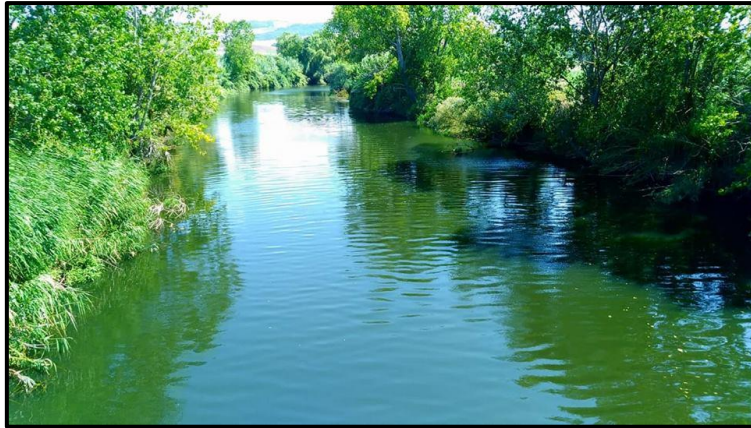
Gönen Çayı Deltası İçin Gerçek Bir Tehdit: Gönen Çayı Kirliliği

Alanda etkin olan dış paydaşlardan birisi de Gönen Çayı yukarı çığırında bulunan çiftçiler ile Gönen Deri İhtisas Organize Sanayi bölgesinde kurulu olan başta deri sanayi olmak üzere diğer sanayi tesisleridir. Deltaya göreceli olarak uzak olmasına rağmen bunlar, deltayı belki de bugün en çok etkileyen unsurların başında gelmektedir çünkü hem tarımsal atıklar hem de sanayi atıkları Gönen Çayı vasıtası ile doğrudan deltaya taşınmakta ve önemli bir çevresel sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Gönen Çayı kirliliği yerel halk tarafından da o kadar büyük bir sorun olarak görülmektedir ki bir çiftçi deltada yetişen ürünlerin aslında yenilemeyeceğini çünkü suyun çok kirliliğini ifade etmiştir.

Gönen Çayı'nın asıl kirlilik kaynağını sanayi atıkları oluşturmaktadır. Gönen Deri Organize Sanayi Bölgesi, her ne kadar ortak arıtma tesisleri kurulmuş ve önemli ölçüde arıtma yapılıyor olsa da, Gönen Çayını ve dolayısı ile delta sularını kirleten ana etmenlerden birisidir. Gönen Çayındaki kirlilik parametrelerini inceleyen bir çalışmada, akarsuyun kaynak noktalarında kirliliğin olmadığı ancak aşağı çığırındaki örneklerin önemli ölçüde kirliliği işaret ettiği tespit edilmiştir (Narin ve Tanatmış, 2004). Garipağaoğlu da (2016) Gönen Çayı'nın Gönen kentinden sonraki kısmının organik madde, çözülmüş oksijen ve azot değerleri açısından kirliliğe ya da çok kirliliğe girdiğini belirtmiştir. Yine son dönemlerde yapılan bir başka çalışmada Gönen Çayı üzerindeki farklı noktalardan alınan numunelerin incelenmesi sonucunda, suların çoğu istasyonda mestrofik-ötrofik karakterde olduğu ve ötrofikasyona açık olduğu tespit edilmiştir (Gürleyen ve Ustaoglu, 2017).

Her ne kadar sanayi en önemli kirlilik kaynağı ise de diğer faaliyetler de kirliliğe önemli katkı yapmaktadır. Gönen Çayı havzasında yoğun olarak tarım yapılmaktadır. Tarımda kullanılan gübrelerin ve ilaçların yağmur sularıyla akarsulara taşınmasının akarsulardaki ötrofikasyonu arttırdığı, oksijen değerlerini düşürdüğü ve suda yaşayan canlılara zarar verdiği bilinmektedir (Williams, 1990). Havza içerisindeki yerleşmelerin atık suları da çoğu kere herhangi bir arıtmaya tabi tutulmadan akarsulara verilmektedir (Fotoğraf 5). Havzada aynı zamanda tavuk ve büyük baş hayvan çiftliklerinin de birer kirlilik kaynağı olduğu bilinmektedir. Hatta bu kirliliğin gözle görülür hale geldiği Gönen Çayı'nın aşağı çığırında

balık yaşamının neredeyse son bulduğu, bazı türlerin ise ancak akarsu debisinin arttığı ve kirliliğin göreceli olarak azaldığı kış mevsimlerinde görülebildiği tespit edilmiştir (İlhan, Sarı ve Ustaoglu, 2014).

Fotoğraf 5: Gönen Çayı'nın Marmara Denizine Ulaşmadan Hemen Önceki Hali

Yörede yaşayan halk, delta ve çevresinde bilimsel ölçümlerle ortaya konmuş olan kirliliğinin farkındadır. Yerel halkın kaynak kullarımlarını önemli ölçüde etkileyen su kirliliği ile ilgili konular çeşitli kanallardan dile getirilmiştir. Örneğin ulusal bir gazeteye konu olan bir haberde Misakça Mahallesiinde bir balıkçı suyun çok kirli olduğunu ve bu kirli suyun denize karışarak, açık deniz balıkçılığını da etkilediğini şu cümle ile özetlemiştir *"Ufak kayıklarla gecede 100 kilo jumbo karidesi alıyorduk. Bunun yanında iri istavrit, zargana, tekir, Misakça kefaline önem veriliyordu. Şuanda kefal satılmıyor, çayın pisliği buraya tesir etmiştir"* (Hürriyet, 2017). Gönen Çayı kirliliği ile ilgili olarak bir milletvekilinin TBMM'ye verdiği araştırma önergesinde, akarsudaki kirliliğin başta su canlıları olmak üzere çevre ve insan sağlığını önemli ölçüde tehdit ettiği ve bu durumun yöre halkını endişelendirdiğine vurgu yapılarak, çözüm bulunması talep edilmiştir (Yenierdek, 2018). TBMM kürsüsünde çok sayıdaki soru önergesi ve konuşma ile yerel ve ulusal medyada geniş şekilde işlenmesine rağmen, Gönen Çayı kirliliği konusunda olumlu yönde önemli bir gelişme olmamıştır. Acara (2019) Ergene Nehri özelinde, nehirlerin kirlenmesi ve bir anlamda ölüme terk edilmesinin sistematik bir "yönetmeme" yaklaşımının sonucu olduğunu ifade etmiştir. Eğer çevre mevzuatı konusundaki mevcut yasalar ve yönetmelikler uygulanmamaya devam ederse Gönen Çayı da benzer süreçlerden geçecek gibi görünmektedir.

SONUÇ

Gönen Çayı Deltası Sulak Alanı her ne kadar ulusal öneme sahip bir sulak alan olarak tescil edilse de Ramsar Sözleşmesinin bazı kriterlerine sahip olduğu için aslında uluslararası öneme de sahip bir sulak alandır. Dolayısı ile bu alanın doğal yapısının bozulmadan korunması da uluslararası önem taşımaktadır. Alanı yüzyıllardır buraya yerleşen halk geleneksel olarak kullandığı gibi, son 50-60 yıldır dışarıdan gelen, çoğu neoliberal ekonomik gelişmelerin ve Batı tarzı doğa koruma pratiğinin yaygınlaşmasının bir sonucu olan gelişmeler, alanda farklı arazi kullanım şekillerini ortaya çıkarmıştır. Yöre halkı tarafından yüzyıllardır geleneksel tarım yapılan alanda şimdilerde hem ulusal hem de uluslararası ticari tarım şirketlerinin tarımsal faaliyetleri görülmektedir. Bu kapsamda kurulan meyve plantasyonları ile çeltik yetiştirme alanları dikkat çekmektedir.

Bütün bu gelişmeler sonunda alandaki su rejimine müdahale edilmiş; tarımsal amaçlı kullanım için bir kısım sulak alanlar kurutulmuş; zirai ilaçlar ve gübrelerin belli bir kurala bağlı olarak kullanılmaması, alanın ekolojik bütünlüğünü tehdit eder duruma gelmiştir. Gönen Çayı'nın deltadan önceki kısmında bulunan sanayi tesisleri akarsuyu kirlletmeye başlamış; alandaki yerleşmelerin foseptik ve katı atıklarla ilgili problemleri çevresel sorunlara neden olmuş; kaçak avcılık nedeniyle türler üzerindeki baskılar artmıştır. Bu da alanın sürdürülebilir kullanımı önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.

Delta alanı tarımsal faaliyetler için oldukça uygun olmasına rağmen alandaki kırsal yerleşmelerin tamamında son 10-15 yıldır kırsal nüfus sürekli azalmaktadır. Göç eden nüfusun gittiği yerlerde önemli sorunlara neden olduğu ilgili literatür tarafından ortaya konulmuştur. O nedenle deltadaki kırsal nüfusun azalmasını önlemenin bir yolu deltadaki geleneksel tarımın gerilemesine neden olan faktörleri ortadan kaldırmaktır. Bunun yolu farklı ilgi gruplarının ortak sorun olarak gördüğü sorunları tespit etmek ve çözmektir. Alanda bu anlamda ortak sorun olarak görülen en önemli konu Gönen Çayı'nın Gönen ilçe merkezi civarında kurulu olan sanayi tesisleri tarafından kirlletilmesidir. Alanda kısa sürede organik tarıma geçerek bu etkilerden kurtarma önerisinin çok gerçekçi olmayacağı açıktır. O nedenle öncelikle sanayi kaynaklı

kirliliğin azaltılması ve gübre ve ilaç kullanımının sınırlandırılması esastır. Bu, hem yerel çiftçilerin, hem ticari tarım işletmecilerinin hem de doğa korumacıların talebidir. Çoklu paydaşlar tarafından ortaya konan bu talebin gerçekleştirilmesi delta için hayati önem taşımaktadır.

Diğer taraftan deltadaki su yönetimi konusu başlı başına bir sorun teşkil etmektedir. Büyük ölçüde sulamalı tarım yapılan ovada özellikle de çeltik tarımının geniş alanlarda yapılması suya olan ihtiyacı daha da arttırmaktadır. Önceleri Misakça Mahallesi'ndeki su kooperatifi suyun kullanımını düzenlemekle yeten şimdi suyun kontrolü Gönen Ovası Sulama Birliği'ne geçmiş durumdadır. Bu da çiftçilerin suyu daha pahalı almasına, dolayısı ile tarımsal girdi maliyetlerinin yükselmesine neden olmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak deltadaki tarımsal ürün deseninde değişimler meydana gelmektedir. Deltadaki su yönetiminin iyileştirilmesi ve geleneksel tarımda girdi maliyetlerinin düşürülmesi için tüm paydaşların karar sürecine katılabileceği bir su yönetim mekanizması kurulmalıdır. Oysaki sulama birlikleri ile ilgili yapılan son düzenlemeler, çiftçilerin karar verme süreçlerine katılımını sınırlandırmıştır (Solak, 2019).

Alanda zaman zaman kaçak avcılık yapılmaktadır ve bu amaçla kullanılan gümelerin alanda varlığı tespit edilmiştir. Yerel avcılar kışın yapılan avcılıkla ilgili bir sorun görmemektedir. Hatta bir avcıya neden kaçak avcılık yaptığı sorulduğunda "burada kaçak iş yapmazsan açsın" diyerek bu faaliyetini meşrulaştırmaya çalıştığı görülmüştür. Sulak alan yönetimi ile ilgili görevlilerin de zaman zaman buraya avcılık için geldiğini söyleyen yerel halk, öncelikle onların bu konuda duyarlı olmasının örnek teşkil edeceğini belirtmektedir.

Arazi mülkiyetinin büyük ölçüde şahıslara ait olması, doğa koruma çalışmalarında dış paydaşları yerel halk ile karşı karşıya getirmektedir. Çünkü bu grupların arazi kullanım tasavvurları birbiri ile örtüşmemektedir. Ancak ilgi gruplarından yerel olanların, dışarıdan olanlara göre daha zayıf olduğunu ve alandaki gelişmeleri şekillendirmede ve alanın yönetiminde söz sahibi olmada bir dizi dezavantaja sahip olduğunu görmekteyiz. Alandaki bazı gelişmeler yerel paydaşların aleyhine olmasına rağmen, yerel grupların bu gelişmeleri etkileyecek gücü yoktur. Bu gücü onlara verebilmenin tek yolu ise sulak alan yönetim planında onların rolünü güçlendirmek ve yerel paydaşların aleyhine olabilecek gelişmelere izin vermemektir. Son dönemde yapılan çevre düzeni planlarında Gönen Deltası'nın da içerisinde bulunduğu Güney Marmara Bölümü'nün sanayi gelişme bölgesi olarak belirlenmesi ve Misakça ile Bandırma arasında yapımı planlanan liman işletmesi nedeniyle alandaki tarımsal topraklar üzerinde olan baskıların artması beklenebilir. Bu da hem yerel halkın kullanımını hem de diğer paydaşların kullanımını sınırlandıracaktır.

Yukarıda doğa koruma konusundaki paradigma değişimlerine değinilmişti. Bu değişimler anlamında Gönen Deltasına baktığımızda yerel dinamikleri önceleyen güncel yaklaşımların aksine, buradaki planlamaların daha çok ulusal ve uluslararası ölçekte, merkezi bir planlama ile yapıldığını görmekteyiz. Yöre halkı her ne kadar alanın ekolojik değerinin farkında olsa da merkezi planlanma ile ilan edilen sulak alan statüsü konusunda fazla bilgi sahibi değildir. Buradan sulak alan yönetim planının yapılması ve uygulanması aşamasında yerel paydaşların yeterince planlamaya dahil edilmediği sonucu çıkmaktadır. Diğer alanlardaki bazı çalışmalardan Türkiye'de sulak alanların yönetimi konusunda bu sorunun yaygın olduğu bilinmektedir (Arı ve Dernöz, 2011; Hasbek ve Arı, 2018). Sulak alan planlanması konusunda katılımcılık sağlanamadığı gibi diğer konularda da yerel aktörler arasında bir koordinasyon sağlanamamaktadır. Yerel düzeydeki bu olumsuzluk bölgesel ölçekteki olumsuzluklarla desteklenmektedir. Gönen Çayı'nın orta çığırındaki sanayi tesislerinin kirlendiği sular deltaya ulaşmakta ve buradaki yabani yaşama ve insan sağlığına zarar vermektedir. Alanın sanayi gelişme bölgesi ilan edilmesi de delta kaynakları üzerindeki baskıyı her geçen gün arttırmaktadır. Bütün bunların üzerine uluslararası bir statü olan önemli sulak alan kavramı ile yapılmaya çalışılan doğa koruma çalışmalarının ne kadar başarılı olacağı konusunda ümit var olmak için elimizde henüz bir veri mevcut değildir.

Sadece yaban hayatı için değil insan yaşamı için de adeta bir hayat kaynağı olan Gönen Çayı Deltası Sulak Alanının akıllı ve sürdürülebilir kullanımla gelecek nesillere aktarılması önem taşımaktadır. Bunun için planlamada tüm paydaşların ilgi ve ihtiyaçları, sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmeli; özellikle yerel aktörlerin rolü güçlendirilerek, kalıcı hale getirilmelidir. Tarımın gittikçe daha stratejik bir sektör haline geldiği günümüzde tarımsal faaliyetler için oldukça uygun koşullar ile beşerî sermayeye sahip olan delta alanının bu özelliklerini kaybetmeden ülke kalkınmasına sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde katkı sağlaması temin edilmelidir.

EXTENDED ABSTRACT

NATURE CONSERVATION AT GÖNEN CREEK DELTA WETLANDS (BALIKESİR): WATER, CULTURE AND LIFE

INTRODUCTION

The harmful activities of human communities on nature have significantly reduced the natural areas of the World, damaging plant and animal species that use these areas as habitats. Starting from the middle of the 19th century, some intellectuals noticed that the earth was being destroyed very quickly and warned that measures should have been taken to stop this destruction (Marsh, 1864). In fact, although the destruction of nature is as old as the history of humanity, the harmful effects of this destruction began to be seen only after the Industrial Revolution. Some areas where human destruction was still limited had to be separated administratively and managed properly to reduce the destruction. *The legal, administrative, technical and social arrangements that are required to transfer the relatively unspoiled areas of nature to the next generations by preserving biological and cultural diversity in line with specific objectives are called nature conservation.* The number of protected areas and the surface they occupy has increased and this increase continues today (Ari, 2001; Brechin, Wilhusen, Fortwangler and West, 2003; Di Mining and Toivonen, 2015; Kurdoğlu, 2007). Wetlands are one of these sensitive ecosystems that need to be protected.

This study investigates the Gönen Creek Delta Wetlands by employing a cultural and political ecology approach with the hope to understand the local, regional, national and international factors and forces shaping the human-environment relationships in the delta area and surroundings. Out of all wetlands in Balıkesir, only Lake Manyas has been studied in detail (Ari, 2001; 2003a; 2003b; 2005) and the rest is still waiting for the attention of researchers.

CONCEPTUAL FRAMEWORK AND METHOD

Conceptual Framework

After the declaration of Yellowstone National Park in 1872 in the U.S.A, nature conservation has been recognized as an important field of study for both government and academic sectors. Many countries have begun to create new protected areas to save their increasingly shrinking natural lands (Dudley, Parrish, Redford and Stolton 2010; Jenkins and Joppa, 2009; McNeely, 1993; Machlis and Field, 2000). This spreading nature conservation approach has adopted the approach of “*protection without people*” by keeping local communities away from protected areas. This type of nature conservation was named as Yellowstone model conservation in the following years (West and Brockington, 2006). In this approach, the announcement and management of protected areas were carried out by central governments with a top-down approach without any contribution from local communities or other stakeholders (West and Brechin, 1991; Singh and Charlton, 2016; Brandon and Wells, 1992; Boone, Buckley, Grove and Sister, 2009; Hockings, 2003).

Thus, some natural areas were identified and their boundaries were drawn with little or sometimes arbitrary knowledge of experts. Such approaches have prevailed during the first century of the official history of nature conservation, that is, until the 1970s (Pimbert and Pretty, 1997; Terborgh and Peres, 2002). Experiences around the world have begun to show some of the shortcomings of the Yellowstone Model, starting in the 1970s. A new conservation paradigm has begun to emerge that took a more holistic approach to nature conservation. In the new understanding, ecosystems are considered together with all other components. (Hirschnitzg and Stoll, 2011; Schmidt-Soltau, 2009; Redpath, Young, Evelyn, Adams, Sutherland, Whitehouse, and Gutierrez, 2013).

However, a number of new developments that emerged in the 1990s necessitated a new paradigm shift (Brandon, Redford and Sanderson, 1998; Phillips, 2003). Some of the factors that have contributed to the emergence of this new

understanding are the development of postmodern ideas, human rights and democratization in natural and social sciences, as well as the development of participatory management tools. Human cultures have started to be seen as indispensable parts of the ecosystem and cultural studies have gained importance. In the research agenda, the traditional and sacred relations of local communities with nature started to be considered (Berkes, 2004; 2009; 2012; Berkes and Ross, 2013; Oldekop, Holmes, Harris and Evans, 2016).

With the changing understanding, new ways to manage protected areas with local communities have been developed. Local people have been recognized as an active partner in conservation efforts, giving priority to their traditional rights and needs (Jeanrenaud, 2002; Pressey, Cabeza, Watts, Cowling and Wilson, 2007). Thus, both the people living in and around the area and a number of external stakeholders struggled to manage resources (Ari and Soykan, 2006; Atmiş, 2018; Yıldız and Atmiş, 2019; Zimmerer, 2006).

At the same time, wetlands in Turkey have been subject to a growing interest in geographical studies in the last 15-20 years. In these studies, the value of wetlands (Çalışkan, 2003; Girgin, 2000; Yazıcı and Şahin, 1999) and power struggles over wetland resources were investigated (Ari, 2001; Ari and Derinöz, 2011; Hasbek and Ari, 2018). In that respect Hurley and Ari (2011; 2018) examined how human-environment relations in Kazdağı National Park changed due to nature protection activities and the demand for gold mining. Ari and Hurley (2010) examined the effects of political processes on urbanization in Edremit Bay while Adaman, Hakyemez and Özkaynak (2009) and Evered (2012) studied the political ecology of a particular wetland site in Turkey, documenting the local, national and international obstacles against successful wetland management.

Method

This study was planned as a case study. A case study is a research methodology that tries to understand the place of an event, case, group or situation in similar events, cases and situations (Kaya, 2014). For this purpose, all kinds of qualitative and quantitative data are collected and data triangulation is applied. The quantitative and map data used in the study were obtained from the Ministry of Forestry and Water Affairs. However, the primary data source for this research is two-week fieldwork conducted in the delta area following the steps described by Ari (2014).

FINDINGS

Characteristics of Gönen Creek Delta Wetlands

Gönen Creek Delta is in Balıkesir province, a large part of it remains within the borders of Gönen district and a small part within the boundaries of Bandırma district (Figure 1). Gönen Creek after rising from the northern foothills of the Kazdağ Mountains takes Bakırçay, Kazak and Akkayası Creeks, generally proceeds in the SW-NE direction and reaches the Gönen Plain after passing through a narrow gorge. The river, which starts meandering, takes Kocadere from west and Çakıroba Creek from east and moves towards the north, where it divides a strait towards north and leaves alluviums to the north (Özşahin and Ekinci, 2014). It crosses the 5-6 km delta with meanders in the S-N direction and reaches to the west of Misakça on the eastern end of the delta plain. The total area of the Delta is 12,621 ha and the wetland area is about 10,000 ha. The area is dominated by lagoons, stagnant and creek surfaces, salty wetlands and meadows, coastal dunes, reeds, maquis and agricultural areas developed in the terrestrial and aquatic ecosystem (Ministry of Forestry and Water Affairs, 2012). Most of the delta is used as agricultural land and the natural areas are the lagoon, reeds and sand dune areas of the delta. Due to at least a century of destruction, the natural areas of the delta have become quite narrow and are trapped in a narrow strip along the coast.

There are 7 village settlements within the Gönen Creek Delta Wetlands area. None of these were built on delta alluvials. Misakça, where the ownership of the lands in the delta area largely belongs, is situated on the slope area on the eastern edge of the delta, and all other settlements are built on hilly lands to the south of the embankment area of approximately 5 km extending in the S-N direction. The local people living in these settlements have been using the resources in the delta area for centuries. They have been very successful in living in various risk areas such as wetlands due to their adaptive strategies developed during the long settlement period. Their traditional and sustainable resource utilization strategies have enabled these local communities to survive in the delta so far.

Cultural and Political Ecology of Natural Resource Use in Gönen Creek Delta

Gönen Çayı Delta is an important agricultural area with the resources that local people have been using to maintain their daily lives for centuries. Here, agriculture, animal husbandry, hunting, gathering and fishing have been done traditionally. The Greek population living in some villages in the delta area migrated to Greece with the 1924

population exchange agreement, some Turks living in different parts of Greece migrated to the delta area, but their basic means of living continued without significant change. The isolated, enclosed rural life in the Delta area has lasted until the last 40-50 years. However, the establishment of Tahirova Agricultural Enterprise in the 1950s and the commercial agricultural activities after the 1960s led to a radical change. On the other hand, administrative arrangements have been made on water management in the delta area where irrigated agriculture is important.

Table 1: Schematic Representation of Cultural and Political Factors Affecting the Use of Natural Resources in Gönen Creek Delta Wetlands

Cultural Ecological Factors		Political Ecological Factors	
Agriculture	Traditional agriculture Commercial agriculture	Nature Protection	Wetlands
Fishing	Freshwater fishing Sea fishing	Agricultural farms	Tahirova Farm Anadolu Etap Farm
Animal husbandry	Traditional animal raising Commercial animal husbandry	Water management	Water Coop. Water Union Ornitotourism
Hunting	Wildlife hunting Bird hunting	Tourism	Hunting Farm tourism
Gathering	Gathering wild plants	Forest Management	Forest Department

External Stakeholders and Nature Conservation at Gönen Creek Delta

The Gönen River Delta has been used extensively by the local people in addition to a number of external stakeholders especially starting from the 1960s. Thus, in the delta, human-environment relations emerged not only from the interaction of the local people with the physical environment, but became a complex structure which is the result of much more complex social, economic, cultural and global processes. It has been shown in many previous studies that the visions of wetland management of different groups of people with different lifestyles and livelihoods are very different from each other (Ari, 2001). In addition to these local people's visions, the perception and management conceptions of the external stakeholders make wetlands one of the most difficult areas to manage. As shown in Table 1 a number of internal and external factors shape the human-environment relationships in the delta today.

A Real Threat for Gönen Creek Delta: River Pollution

One of the external stakeholders active in the field is the farmers in the upper ground of the Gönen Creek and other industrial facilities, especially the leather industry, established in the Gönen Organized Industrial Zone. Although relatively distant to the delta, these are perhaps the most influential factors in the delta today, because both agricultural and industrial wastes are transported directly to the delta through the Gönen Creek, causing an important environmental problem. Gönen Creek pollution is seen as a serious problem by the local people as well. A farmer stated that the crops grown in the delta cannot be eaten because the water is very dirty. In a study examining the pollution parameters in Gönen Creek, it was found that there was no pollution at the source points of the river, but the samples in the down creek point to significant pollution (Narin and Tanatmis, 2004). Garipağaoğlu (2016) stated that the part of Gönen Creek after Gönen city is classified as dirty or very dirty water in terms of organic matter, dissolved oxygen and nitrogen values. In another recent study, it was found that most of the waters were mesotrophic-eutrophic in the station and were prone to eutrophication (Gürleyen and Ustaoglu, 2017).

CONCLUSIONS

Although the Gönen River Delta Wetland is registered as a nationally important wetland, it is actually a wetland of international importance as it has some criteria of Ramsar Convention. Therefore, preservation of the natural structure is also of international importance. The area has traditionally been used by the locals who have settled here for centuries, and as a result of the widespread use of neoliberal economic developments and Western-style nature conservation practices from the outside for the last 50-60 years, different land use patterns have emerged. In the area, commercial fruit plantations and paddy growing areas are noteworthy now.

As a result of human interference, the water regime in the area was intervened; wetlands were dried for agricultural use; pesticides and fertilizers are not used in accordance with a certain rule and have become a threat to the ecological integrity of the area. The industrial facilities in the upstream of Gönen Creek before the delta area started to pollute the river; the problems of settlements in the area related to septic and solid wastes caused environmental problems. The pressure on species has increased due to poaching. This constitutes an important obstacle to the sustainable use of the area.

When we look at the Gönen Delta in terms of global conservation patterns, we see that the management plans have been made with a top-down approach contrary to current approaches that prioritize local dynamics. It follows from this that the local stakeholders are not included in the planning and implementation of the wetland management plan. This is common elsewhere in Turkey as well (Arı and Derinöz, 2011; Hasbek and Arı, 2018). This negativity at the local level is supported by the negativities at the regional scale. Gönen Creek Delta Wetlands, which is a source of life not only for wildlife but also for human life, is important to transfer to future generations in good conditions with vice and sustainable use. For this purpose, the interests and needs of all stakeholders should be evaluated within the framework of sustainability principles; especially the role of local actors should be strengthened and made permanent. In today's world where agriculture has become an increasingly strategic sector, the delta area, which has human capital and conditions suitable for agricultural activities, should contribute to the development of the country within the framework of sustainability principles without losing ecological integrity.

Kaynakça / References

- Acara, E. (2019) Sequestering a river: the political ecology of the “dead” Ergene river and neoliberal urbanization in today's Turkey. *Annals of the American Association of Geographers*, 109(2), 422-433.
- Adaman, F., Hakyemez, S. & Özkaynak, B. (2009). The political ecology of a Ramsar site conservation failure: the case of Burdur Lake, Turkey. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 783-800.
- Anadolu Etap, (2019). 03.02.2019 tarihinde <https://www.anadoluetap.com/ciftlikler-ve-fabrikalaradresinden> edinilmiştir.
- Arı, Y. & Hurley, P. (2010). Doğal zenginlikler ve şehirselleştirme politik ekolojik dönüşümler: Edremit körfezi örneği, Balıkesir. *TUCAUM, VI. ulusal coğrafya sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 345-353). Ankara.
- Arı, Y. & Soykan, A. (2006). Kazdağ Milli Parkı'nda kültürel ekoloji ve doğa koruma. *Türk Coğrafya Dergisi*, 44, 11-32.
- Arı, Y. (2001). *Visions of A Wetland: Linking Culture and Conservation at Lake Manyas, Turkey*. UMI: An Arbor, U.S.A.
- Arı, Y. (2003a). Manyas Gölü'nün kültürel ekolojisi: tarihi süreçte adaptasyon ve değişim. *Türk Coğrafya Dergisi*, 40(1), 75-97.
- Arı, Y. (2003b). Kuş Cenneti Milli Parkı'nda park yönetimi-yöre halkı ilişkisi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 8(9), 7-37.
- Arı, Y. (2005). Manyas Gölü'nde yerel halkın doğa koruma programları ve korumacıları algılaması. *1. Sırrı Erinç sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 22-27). İstanbul.
- Arı, Y. (2006). Ramsar Sözleşmesi'nin doğa koruma yaklaşımına eleştirel bir bakış. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11(15), 275-302.
- Arı, Y. (2014). Coğrafyada saha öğretimi ve saha araştırmaları. Arı, Y. & Kaya, İ. (Ed.) *Coğrafya araştırma yöntemleri* içinde (s. 303-315), Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği.
- Arı, Y. (2017). Çevresel determinizmden politik ekolojiye: son 100 yılda Dünya'da ve Türkiye'de insan-çevre coğrafyasındaki yaklaşımlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(37), 1-34.
- Arı, Y. & Derinöz, B. (2011). Bir sulak alan nasıl yönetilmez? Kültürel ekolojik perspektif ile Marmara Gölü (Manisa) örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(1), 41-60.
- Atmış, E. (2018). A critical review of the (potentially) negative impacts of current protected area policies on the nature conservation of forest in Turkey. *Land Use Policy*, 70, 675-684.
- Berkes, F. & Ross, H. (2013). Community resilience: toward an integrated approach. *Society & Natural Resources*, 26(1), 5-20.
- Berkes, F. (2004). Rethinking community-based conservation. *Conservation Biology*, 18(3), 621-630.
- Berkes, F. (2009). Evolution of co-management: role of knowledge generation, bridging organizations and social learning. *Journal of Environmental Management*, 90(5), 1692-1702.
- Berkes, F. (2012). *Sacred Ecology*. New York: Routledge.
- Boone, C.G., Buckley, G.L., Grove, J.M. & Sister, C. (2009). Parks and people: An environmental justice inquiry in Baltimore, Maryland. *Annals of the Association of American Geographers*, 99(4), 767-787.
- Brandon, K., Redford, K. H. & Sanderson, S. (Eds.). (1998). *Parks in Peril: People, Politics, and Protected Areas*. Washington, D.C.: Island Press.
- Brandon, K.E. & Wells, M. (1992). Planning for people and parks: design dilemmas. *World Development*, 20(4), 557-570.
- Brechin, S.R. Wilhusen, C.L. Fortwangler & P.C. West (Eds.). 2003. *Contested Nature: Promoting International Biodiversity with Social Justice in the Twenty-first Century*. State University of New York Press; New York.
- Butzer, K.W. (1994). Toward a cultural curriculum for the future: a first approximation. In Foote K. E., Mathewso, K., Smith J. M. (Eds.). *Re-reading cultural geography*. (pp. 409-428). Austin: The University of Texas Press.
- Çalışkan, V. (2003). Amik Ovası ve Amik Gölü: bir sulak alanı kurutma deneyiminin günümüze ulaşan etkileri. *Türk Coğrafya Dergisi*, 41, 97-125.
- Davidson-Hunt, I. J. & Berkes, F. (2003). Nature and society through the lens of resilience: toward a human-in-ecosystem perspective. In Berkes, F., J. Colding & C. Folke. *Navigating social-ecological systems. Building resilience for complexity and change*. (pp 53-82). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Di Minin, E. & Toivonen, T. (2015). Global protected area expansion: creating more than paper parks. *BioScience*, 65(7), 637-638.
- Doğanay, H. & Coşkun, O. (2012). *Tarım Coğrafyası*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dudley, N., Parrish, J. D., Redford, K. H. & Stolton, S. (2010). The revised IUCN protected area management categories: the debate and ways forward. *Oryx*, 44(4), 485-490.
- Efe, R. (1993). Marmara Denizi güneyinde Karabiga-Tahirova arasındaki kıyı kesiminin çevresel jeomorfolojisi. *Türk Coğrafya Dergisi*, 28, 293-306.
- Evered, K. T. (2012). Political ecologies of Turkey's wetlands and lake Burdur: the case of Demirel and the duck. *The Arap World Geographer*, 15(1), 45-71.
- Garipağaoğlu, N. (2016). Marmara Havzası'nda kentleşme-atık su ilişkileri ve alıcı ortam üzerindeki etkileri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 34, 147-159.
- Girgin, M. (2000). Marmara Gölü. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 3, 77-103.
- Gürleyen, N. & Ustaoglu, M. R. (2017). Gönen Çayı (Balıkesir-Türkiye) durgun sularının zooplankton faunası ve mevsimsel değişimleri. *Journal of Limnology and Freshwater Fisheries Research*, 3(2), 79-89.
- Hasbek, M. & Arı, Y. (2018). "Bizim gölümüzü bize vermeyecekler": Karamık Gölü'nün (Afyonkarahisar) kültürel ve politik ekolojisi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 23(40), 37-60.
- Hirschnitz, M. & Stoll-K. S. (2011). Opportunities and barriers in the implementation of protected area management: a qualitative meta-analysis of case studies from European protected areas. *The Geographical Journal*, 177(4), 321-334.
- Hockings, M. (2003). Systems for assessing the effectiveness of management in protected areas. *BioScience*, 53, 823-832.
- Hurley, P. T. & Arı, Y. (2011). Mining (dis) amenity: The political ecology of mining opposition in the Kaz (İda) mountain region of western Turkey. *Development and Change*, 42(6), 1393-1415.
- Hurley, P. T. & Arı, Y. (2018). Saying "No" to (the) Oxygen Capital? Amenity migration, counter-territorialization, and uneven rural landscape change in the Kaz Dağları (İda Mountains) of western Turkey. *Journal of Rural Studies*, 62, 195-208.
- Hürriyet, (2019). 2 Şubat 2019 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/gonen-cayinda-kirlilik-40457343>, adresinden edinilmiştir.
- IUCN, (1968). International Union for Conservation of Nature and Natural Resources. *Proceedings of a technical meeting on wetland conservation*, Ankara, Bursa, İstanbul, 9 to 16 October 1967. Morges, Switzerland.
- IUCN, (2018). 09.03.2018 tarihinde <https://www.protectedplanet.net/c/protected-planet-report-2016/december-2016--global-update>, adresinden edinilmiştir.
- IUCN. (1994). *Guidelines for protected area management categories*. Cambridge: U.K., and Gland, Switzerland.
- İlhan, A., Sari, H. M. & Ustaoglu, M. R. (2014). Gönen çayı (Balıkesir) balık faunası. *Journal of Fisheries Sciences*. 8(3), 194-198.
- İnan, H. & Yaşar, O. (2015). Tarım işletmelerinin sosyo-ekonomik etkilerine yönelik bir inceleme: Tahirova Tarım İşletmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 32, 270-305.
- Jeanrenaud, S. (2002). *People-oriented approaches in global conservation: Is the leopard changing its spots?* International Institute for Environment and Development, and Institute for Development Studies, London.
- Jenkins, C. & Joppa, L. (2009). Expansion of the global terrestrial protected area system. *Biological Conservation*, 142, 2166-2174.
- Kaya, İ. (2014). Nitel araştırma yöntemleri. Arı, Y., Kaya, İ. (Ed.) *Coğrafya araştırma yöntemleri* içinde (s. 267-301). Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği Yayınları.
- Kaymakçı, M. & Taşkın, T. (2008). Türkiye koyuncululuğunda melezleme çalışmaları. *Hayvansal Üretim*, 49(2), 43-51.
- Kazancı, N., Emre, Ö., Erkal, T., Görür, N., Ergin, M. & İleri, Ö. (1999). Kocasu ve Gönen Çayı deltalarının (Güney Marmara kıyıları) güncel morfolojileri ve tortul fasiyesleri. *Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Dergisi*, 121, 33-50.
- Kurdoğlu, O. (2007). Dünyada doğayı koruma hareketinin tarihsel gelişimi ve güncel boyutu. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8(1), 59-76.
- Machlis, G.E. & Field, D. (Eds.). (2000). *National parks and rural development: Practice and policy in the United States*. Washington, D.C.: Island Press.
- Marsh, G. P. (1864). *Man and Nature: Or Physical Geography as Modified by Human Action*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- McNeely, J.A. (1993). People and protected areas: partners in prosperity. In Kempf, E. (Ed). *The law of the mother: Protecting indigenous people in protected areas* (pp. 249-257). San Fransisco: Sierra Club Books.
- Narin, N.Ö. & Tanatmış, M. (2004). Gönen (Balıkesir) ve Biga (Çanakkale) Çayları'nın Ephemeroptera (Insecta) limnofaunası. *Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 16-25.
- Neumann, R. P. (2004). Moral and discursive geographies in the war for biodiversity in Africa. *Political Geography*, 23, 813-837.
- Neumann, R.P. (2002). *Imposing Wilderness: Struggles over Livelihood and Nature Preservation in Africa*. (4th Ed.). Oakland: University of California Press.
- Oldekop, J.A., Holmes, G., Harris, W.E. & Evans, K.L. (2016). A global assessment of the social and conservation outcomes of protected areas. *Conservation Biology*, 30(1), 133-141.

- Orman ve Su İşleri Bakanlığı. (2012). *Gönen Çayı Deltası Sulak Alan Alt Havzası Biyolojik Çeşitlilik Araştırması Raporu*. Balıkesir.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı. (2017). *Gönen Çayı Deltası, Sulak Alan Yönetim Planı (2018-2022)*. Balıkesir.
- Özçakır, A. & Bakır, G. (2010). Tahirova Tarım İşletmesinde yetiştirilen siyah alaca sığırların döl ve süt verim özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 34(3), 223-228.
- Özpay Akbulut, G. (2018). Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma ve doğa koruma ilişkisi: mevcut durum, sorunlar ve çözüm önerileri. Arslan, F., Karadağ, A., Aksak, P. (Ed.). *Sürdürülebilir kalkınma ve Türkiye içinde* (s. 85-114). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özşahin, E. & Ekinci, D. (2014). Gönen Çayı’nın mendereslenme morfolojisi ve mendereslenmeyi etkileyen faktörler. *Türk Coğrafya Dergisi*, 62,, 39-51.
- Özşahin, E. (2008). Gönen Ovasında pirinç tarımı. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 49-70.
- Özşahin, E. (2013). Gönen Çayı Deltası’nın toprak özelliklerinin coğrafi açıdan değerlendirilmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 57, 233-246.
- Phillips, A. (2003). Turning ideas on their head: the new paradigm for protected areas. In *The George Wright Forum*, 20(2), 8-32. George Wright Society.
- Pimbert, M.P. & Pretty, J.N. (1997). Parks, people and professionals: putting “participation” into protected area management. *Social Change and Conservation*, 16, 297-330.
- Pressey, R.L., Cabeza, M., Watts, M.E., Cowling, R.M. & Wilson, K.A. (2007). Conservation planning in a changing world. *Trends in Ecology & Evolution*, 22(11), 583-592.
- Redpath, S.M., Young, J., Evely, A., Adams, W.M., Sutherland, W.J., Whitehouse, A. & Gutierrez, R.J. (2013). Understanding and managing conservation conflicts. *Trends in Ecology & Evolution*, 28(2), 100-109.
- Robbins, P. (2004). *Political Ecology*. Oxford: Blackwell.
- Schmidt-Soltau, K. (2009). Is the displacement of people from parks only ‘purported’, or is it real? *Conservation and Society*, 7(1), 46-55.
- Singh, B., Canham, G. & Charlton, C. (2016). People and parks. *Australasian Parks and Leisure*, 19(3), 58.
- Solak, E. (2019). *Merkezden yerele su yönetimi: Gönen Ovası Sulama Birliği örneği*. (Yüksek lisans tezi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bandırma).
- Soykan, A. & Cürebal, İ. (1999). Gönen Çayı (Tahirova) ile Belkıs Tombolosu arasının kıyı Jeomorfolojisi. *Türk Coğrafya Dergisi*, 34, 313-329.
- Sönmez, R., Kaymakçı, M., Eliçin, A., Tuncel, E., Wassmuth, R. & Taşkın, T. (2009). Türkiye koyun ıslahı çalışmaları. *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 43-65.
- Stevens, S. (1997). *Conservation through Cultural Survival: Indigenous Peoples and Protected Areas*. Washington, D.C.: Island Press.
- Sutton, M.Q. & Anderson, E. N. (2014). *Introduction to Cultural Ecology*. Lanham: AltaMira.
- Terborgh, J. & Peres, C. A. (2002). The problem of people in parks. In Terborgh, J., van Schaik, C., Davenport, L., & Rao, M. (Eds.). *Making parks work: Strategies for preserving tropical nature*, (pp. 307-319). Washington, D.C.: Island Press.
- West, P., Igoe, J. & Brockington, D. (2006). Parks and peoples: the social impact of protected areas. *Annual Review of Anthropology*. 35, 251-277.
- West, P.C. & Brechin, S.R. (1991). *Resident Peoples and National Parks: Social Dilemmas and Strategies in International Conservation*. Tucson: University of Arizona Press.
- Williams, M. (1990). *Wetlands: A Threatened Landscape*. Cambridge and Oxford: Blackwell.
- Yazıcı, H. & Şahin, İ. F., (1999). Demir yurt (Tödürge-Sivas) sulak alanı ve yakın çevresinde coğrafi gözlemler. *Türk Coğrafya Dergisi*, 34, 19-30.
- Yenierdek, (2018). 4 Nisan 2018 tarihinde <http://www.yenierdekgazetesi.com/haber/akin-gonen-cayinin-kirliligine-sessiz-kalmadi-34164.html>, adresinden edinilmiştir.
- Yıldız, D. & Atmış, E. (2019). Türkiye’nin korunan alanlarında çatışma analizi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 21(1), 227-242.
- Zimmerer, K. S. (2006). Cultural ecology: at the interface with political ecology-the new geographies of environmental conservation and globalization. *Progress in Human Geography*, 30(1), 63-78.